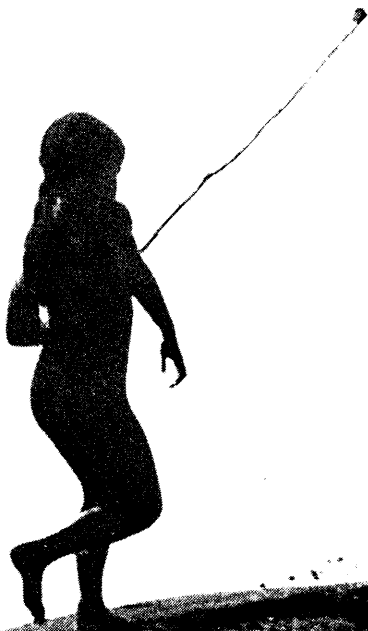

vi människor

Nr. 2/3 -81
Årg. 33
Kr. 15:-

Pappa, kom hem!

innehåll

Drömmen om pappa
sid. 3

Modern

sid. 4
Utdrag ur Vita Andersens novell "Lampskärmarna".

Våra fäder - våra män

sid. 6
Harriet Clayhills diskuterar fädernas betydelse med några av sina vänner.

Fadern

sid. 10
Utdrag ur Ulla Torpes roman "De slutna rummen".

Pappa behövs
sid. 12
Ulla Wahlroos redogör för pappans betydelse för ett barns psykiska utveckling.

Istället för pappa?
sid. 16
Annelie Ewers besöker ett dagis-fritids i Kalmar.

Det möjliga mötet
sid. 20
Hanna Olssons tankar efter att ha arbetat med den omdiskuterade Prostitutionsutredningen.

Fadersmaktens uppgång och fall

sid. 24
Harriet Clayhills beskriver patriarkatets utveckling genom historien.

Mitten
sid. I-VIII
SKV-nytt

Jag hatar patriarkatet
sid. 28
En sång av Jan Hammarlund.

Yrkesarbetande pappa
sid. 30
Novell av Björn Hamrin.

Fotspar
sid. 31
Dikt av Peter Gustav Johansson.

Fyra fäder förklarar
sid. 32
Tjia Torpe diskuterar fädernas situation med Lasse Joelsson, Gerry Sandin, Gunnar Sundgren och Nicke Wall.

Utredningar på gång
sid. 38
Agneta Nilsson och Jan Trost rapporterar från pågående utredningar om föräldraskap.

Mammor, pappor, barn
sid. 40
Marika Lagercrantz berättar hur det är att ha barn i kollektiv.

Vi har läst...
sid. 44
Recensioner av aktuella böcker och tidskrifter.

Statistiken i fakturorna
är sammanställd av Marie Nilsson.

vi människor

utges av
**Svenska Kvinnors
Vänsterförbund.**

**Nummer 2/3-81
Årgång 33**

Besöksadress:
Adolf Fredriks
Kyrkogata 12
tel. 08/20 37 56

Postadress:
Box 3120
103 62 Stockholm

Redaktion
Tjia Torpe
Micke Agaton

Distribution
Monica Törnblad

Redaktionskommitté:
Harriet Clayhills
Maria Frid
Evy Palm
Vivan Nyström

Ansvarig utgivare:
Valborg Svensson

Prenumerationspris:
60 kr/år

Postgiro:
90 24-1

Vi människor utkommer
med 6 nummer per år.

Redaktionen ansvarar
ej för insänt,
ej beställt
material.

Tryck:
Sjuhäradsbygdens
Tryckeri AB, Borås, 1981

Omslaget är ett foto av
Monika Englund. Teck-
ningen till höger har Chan-
na Bankier gjort.

Prenumerera på vi människor!

Huvudteman 1981 är:

1. Kvinnorörelsen, kvinnokraven och kvinnokulturen!
Hur ser utvecklingen ut?
- 2/3. Pappa kom hem! Ett nummer kring fadersgestalten.
4. Var börjar kvinnoupproret?
En internationell diskussion.
- 5/6. Låt inte de stora pojkar leka ostört längre.
Om synsätt och värderingar i forskning och teknik.

**Sätt in 60:- på pg 9024 - 1
Skriv "Vi människor 1981" på talongen**

Drömmen om pappa

Pappa är betydelsefull. Han må vara närvarande eller frånvarande, bo hemma eller borta, höja handen till slag eller till en smekning, vara omtänksam eller ointresserad, likväl är han betydelsefull för oss.

Alla har vi en pappa och en dröm om hur pappa ska vara. Ofta stämmer inte drömbilden med verkligheten. Vi drömmer om den stora, omfamnande pappan som vi kan vila tryggt hos, som i en länstol. Men ofta upptäcker vi att han mer liknar en fällstol; svår att komma underfund med när man ska använda den och man är aldrig säker på att den håller när man

väl sitter i den.

Varifrån kommer drömbilden? Vem har gett oss löftena som inte infrias? Är ingen pappa bättre än en dålig? Varför tar inte alla papporna hand om barnen? Vi måste ställa oss frågorna, söka förklaringarna och orsakssammanhangen, inne i oss själva och ute i samhället, till varför situationen är som den ofta är. Sedan kan vi kanske finna den pappa vi behöver. Ingen världsfrånvänd vålnad eller vadderad välgörare utan en verklig vän.

Tjia Torpe

Modern

Katjas mor kom en dag att tänka på att hon skulle vilja tjäna litet extra. Modern hade inget arbete, och Katja hade aldrig tänkt att det var normalt att vuxna hade ett arbete. Hon hade inte heller tänkt att det var normalt att ha en far, för det hade hon aldrig haft. Det var först när hon började skolan som hon hörde allt det.

Modern var ibland mycket glad och ibland mycket ledsen. Det hette "manio depressiv". Det hade hon hört av en man, som modern kände. Mannen sade också att Katja skulle ta väl hand om modern, för hon hade det svårt. Det där "manio depressiv" gjorde att modern låg i sängen hela dagarna och överhuvudtaget inte steg upp. Och så skrev hon på gult papper eller låg och grät eller stirrade bara rakt ut i luften. Det gula papperet tyckte Katja inte om, för hon måste vara alldeles tyst och uppföra sig ordentligt, annars kunde modern inte skriva. Modern lade bara märke till henne, om hon inte var tyst, inte annars. Men det värsta var ändå inte det gula papperet, det var när modern steg upp. Då var hon helt annorlunda. Sjöng och trallade och gjorde en massa saker på en gång. Men det var gudskelov med långa mellanrum.

Det började alltid med att modern ryckte av henne täcket mycket tidigt, därför att det skulle vädras. Å nej, tänkte Katja, är det nu dags igen. Annars steg hon alltid upp själv, och det var ingen som lagade frukost eller såg till att hon tvättade sig. Hon var alltid förvånad över att det blev så svarta ränder på hennes hals eller över att det var svarta strimmor på hennes armar. Hon förstod inte var all smuts kom ifrån, för hon hade alltid kläder på sig. Hon brukade sova i samma kläder, som hon hade på sig i skolan. Det var mycket lätt att bara ta av sig skorna och kjolen och krypa i säng med resten på. På vintern var det så kallt också, det fanns bara en kamin och den stod inne i vardagsrummet.

Så de morgnar då modern slet av henne täcket och gav henne en stor kyss var det på tok. Först lades täcket i fönstret, och sedan lagade modern frukost. Krossade äggskal med en liten hammare för kalkens skull. Äggen hällde hon ut i vasken. Kalken var för att Katja skulle få fina tänder. Pulvret smakade förfärligt illa. Efter det fick hon havregrynsgröt. Och så ville modern se hennes skolböcker då på morgonen, och emellanåt kramade modern henne.

— Vi ska alltid vara tillsammans, sade modern, alltid du och jag, inga män.

Hon avskydde när modern ville se i skolböckerna. Modern förstod inte ett dugg och hon rättade i dem. Rättade det som Katja hade räknat och skrivit och sade att det var alldeles fel.

När modern hade varit sådan på morgonen var hon rädd hela dagen i skolan. Naturligtvis fick hon utskällning för det som var rättat i hennes böcker. Hon kunde inte ens säga att det var hennes mor, för det lät ju så konstigt. Men det hon var rädd för, var att komma hem.

När modern bara låg i sängen och skrev på det gula papperet eller stirrade ut i luften eller grät, så

hände det ingenting. Det var det andra som var farligt. Så hon sprang alltid hela vägen hem, när det var en sådan morgon med täcket i fönstret och äggskal. Och hon suckade lättad, om hon redan i trappuppgången hörde modern väsnas. Om det var alldeles tyst, så hade det förfärliga kanske hänt. För modern kunde plötsligt gå och lägga sig på ett helt annat sätt, sova så konstigt och vara omöjlig att väcka. Trots att Katja skakade och skakade henne. Då måste hon ha tag på grannen, och då blev det alltså så att Katja kom på barnhem. Det hade redan hänt fem gånger, och det var nästan det värsta i hela världen.

Modern blev nog så trött, därför att hon gjorde så mycket på en gång. Hon kunde inte nöja sig med en sak, utan lagade mat och bakade kakor och målade väggar och sydde kläder åt Katja av något konstigt tyg, som hon hade köpt i en billig affär. Fula blev kläderna också, men de blev lyckligtvis sällan färdiga. Hon hade inte alltid kommit på barnhem, ibland hade modern bara tagit för många tabletter, och då sov hon ett par dagar. Det där om tabletterna hade grannfrun berättat för henne. Hon älskade verkligen sin mor, men hon var aldrig säker på hur modern var.

Det underliga varade högst ett par dagar och vägarna blev aldrig riktigt färdigmålade. De hade nu fyra olika färger och köket blev också alltid mycket rörigt. En gång hade Katja fått slänga en kyckling, som modern hade stekt och sedan glömt, och det hade gått mask i den. Hon hade nästan kräkt när hon slängde den.

De dagar då modern grät i sängen på dagen, gjorde hon det inte på natten. Det hemskaste var att bli väckt på natten av moderns gråt under täcket och gå in till henne och försöka trösta. Och modern drog då

bara täcket över huvudet och ville inte alls prata med henne. Hon kände sig alltid, som om det var hennes skuld.

Det där med det gula papperet, som modern skrev på med grönt bläck, var också mycket konstigt. För en dag kunde modern säga att nu var det färdigt, och då skulle hon in till ett förlag. Ögonbrynen skulle rakas av, och modern tog på sig en hatt med flor och målade sig i ansiktet. Underligt nog var hon alltid glad, när hon åkte in till förlaget. Förlag var någonting förfärligt. För modern kom alltid ledsen tillbaka, klädde av sig och gick och lade sig direkt. Ofta blev det det där med täcket i fönstret strax efter. När hon just hade kommit hem från förlaget, låg hon också och skrek: — Mot dumheten kämpar själva gudarna förgäves.

Andra gånger kom det tjocka bruna kuvert med posten. De var också från förlagen. De betydde mer olycka. Om modern var någorlunda glad den dagen, så var det förstört. När hon såg kuvertet blev hon ledsen och gömde sig under täcket igen.

— Jag kan inte leva, jag kan inte leva, grät hon.

— De förbannade idioterna — de förstår ingenting.

En lördag hade det kommit ett sådant kuvert. På lördagarna brukade de ha det skönt i moderns säng, om hon var glad alltså. Katja fick lov att köpa snask på krita i godisaffären. Hon visste att det inte skulle

bli något godis och inte heller skulle hon få ligga i moderns säng, om modern såg det bruna kuvertet. Så hon gömde det till nästa dag. Hon hatade förlagen för att de alltid gjorde modern ledsen. Modern blev mycket arg, när hon fick kuvertet på söndagen, och ville inte alls tala med henne. Hon låg under täcket och grät igen, och när Katja gick fram till sängen för att försöka trösta henne, sade modern: — Det är ditt fel att jag inte kan skriva. Om jag bara inte hade dig . . .

Så hon tyckte att det var en väldigt bra idé, det där med extrapengarna, så att modern fick annat att tänka på. Det var svårt med pengarna också. De hade tagit på krita i hela kvarteret.

Det allra värsta när de inte hade pengar, var att Katja måste gå till fastighetsförvaltaren och be att få uppskov med hyran. Det var det värsta av allt, nästan värre än barnhem. Några gånger hade det hänt att modern blev arg på henne, därför att hon lurades och inte gick dit den första, som hon hade lovat.

— Om vi blir utslängda är det din skuld, sade modern.

Då måste hon gå dit, och det var väldigt underligt. Förvaltarens kontor låg tre gator bort, och det var ett litet rum, och där fanns ett skrivbord och en stol, och väggarna var smutsbruna. När Katja kom, låste förvaltarens dörren och sade:

— Är det söta lilla Katja? Vilket fint namn du har, min lilla vän. Du vill gärna hjälpa mig att kissa, eller hur? Din mor kan säkert få litet anstånd med hyran, det ska vi ordna.

Hon var rädd för honom.

Så det var en väldigt bra idé med lite extra pengar, för nästan varenda månad var hon tvungen att gå till förvaltarens kontor. Hon hade annars en hemlig svaghet för män, fränsett förvaltarens alltså. Män var mycket mer spännande än kvinnorna. Kvinnorna, det var ett ord som hon hade lärt sig av modern. Kvinnor, det var sådana som var skilda. Damer de hade män. Katja kände inte många damer. Männens lukter var annorlunda, hade andra kläder, och deras ansikten var mycket märkvärdiga och mycket mer spännande än både kvinnornas och damernas. Händerna var också bättre att hålla i, och ens hand kunde försvinna helt i en sådan stor karlhand. Männens gick också till sitt arbete varje dag och gjorde spännande saker. En gång hade hon varit och hälsat på en man som modern kände på Socialdemokraten, och de hade gått ner till sätteriet tillsammans, och mannen hade fått en annan man att göra hennes namn i metall. Katja Eriksen. Hon hade namnet länge, och hon hade också fått en liten kudde med trycksvärta av mannen, och hon kunde trycka namnet på allting. Det var verkligen fiffigt att bara sätta bokstäverna på kudden, och så fanns namnet där. Det var sådant, som fanns i männens värld, aldrig i kvinnornas. □

Denna berättelse är ett utdrag ur Vita Andersens novell Lampskärmarna. Den ingår i novellsamlingen "Håll käften och var söt" (ALBA). Karin Hartwig har illustrerat.

Våra fäder – våra män

Många diskussioner de senaste åren har handlat om förhållandet till våra mödrar. Det har rensat luften från diverse unket modersidealiserande. Men, fäderna då, vad har de haft för betydelse för oss?

Harriet Clayhills har diskuterat detta med några av sina vänner.

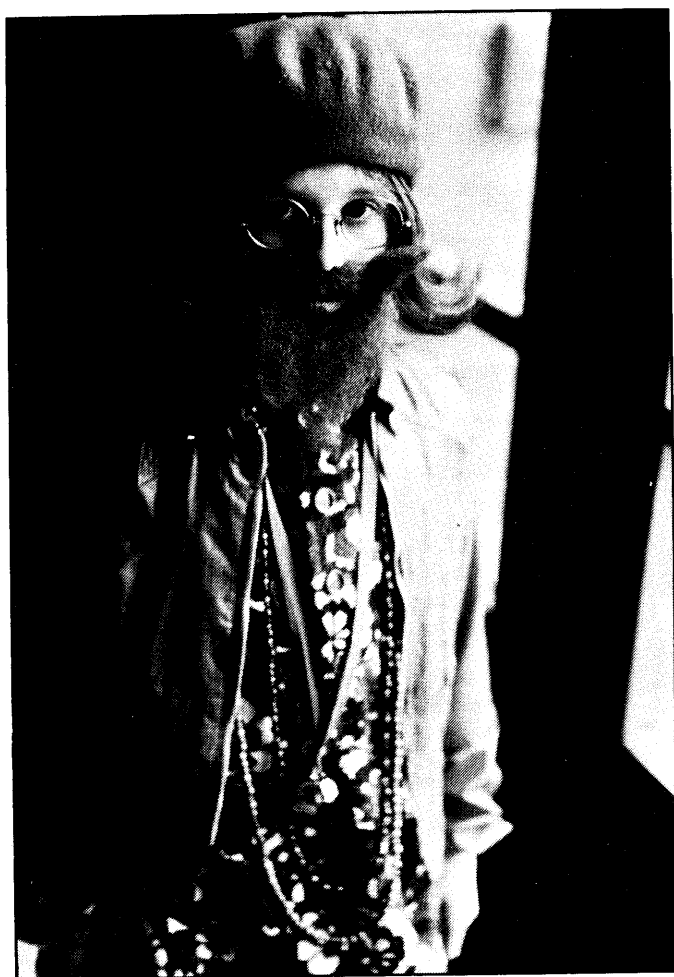

foto: Monika Englund

Häromkvällen höll vi på att halka in på det här snacket om våra mödrar igen.

Många "medvetandehöjande" diskussioner har handlat om döttrar/mödrar de senaste åren. Många böcker har skrivits i ämnet, från sociologiska dokumentationer och djuppsykologiska utredningar till privata uppgörelser. Det har varit nyttigt och nödvändigt, det har rensat luften från diverse unket modersidealiserande.

Men den här kvällen kändes det alltså för oss som om det var färdigsnackat i den riktningen. När allt kommer omkring, sa vi till varandra, gjorde våra stackars mödrar så gott de kunde, förstörda som de var av det ena och det andra. Styrda och dirigerade inte bara av *sina* mödrar utan av sina fäder och av sina män, våra fäder som hittills har sluppit ganska lätt undan i uppgörelserna.

Men låt oss nu tänka efter. Har t ex ditt eller mitt för-

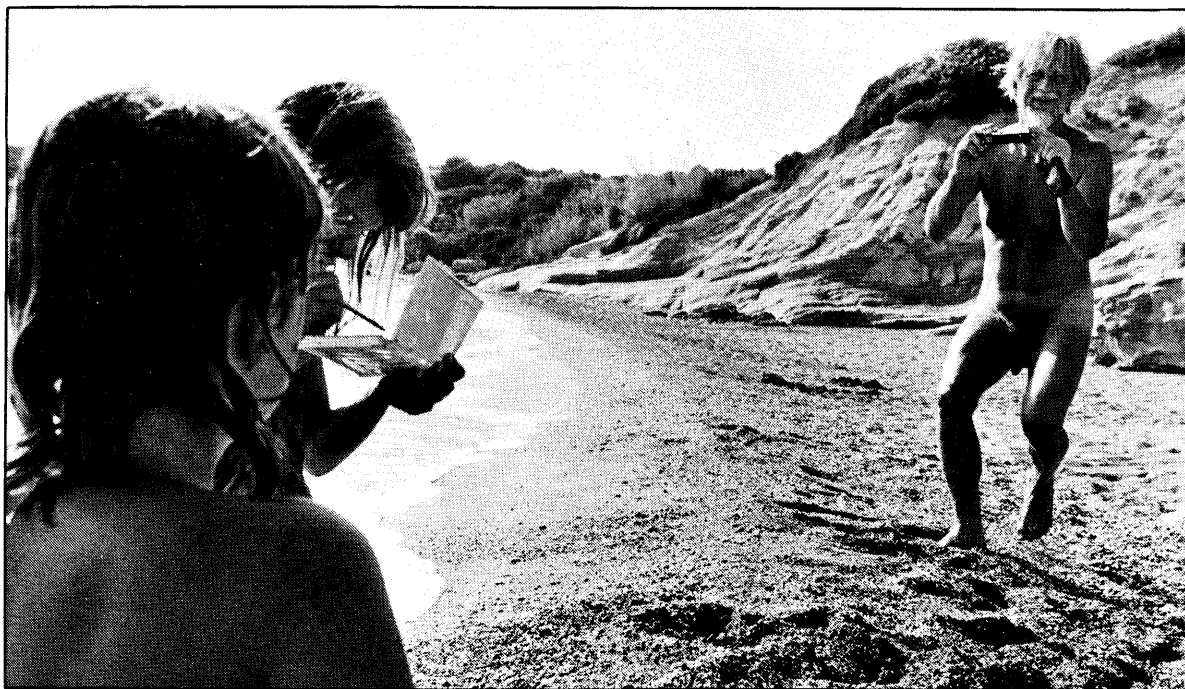

foto: Cina Gotby

hållande till pappa haft någon betydelse för hur vi valt karlar i vårt vuxna liv?

Sådan far – sådan make

Självfallet, sa alla i olika tongångar. Ja det är klart. Det är ju genom pappa vi möter Mannen och får diverse reflexer i gång, eller inte i gång, det är olika . . .

– Jag älskade honom och hittade aldrig någon som motsvarade det idealet . . .

– Han svek mig totalt, jag har sökt efter en stödjande far hela livet . . .

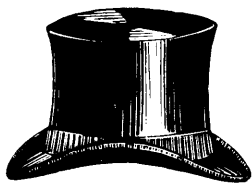
– Pappa var en patriark, jättebesvärlig, men jag gifte mig med en likadan . . .

– Pappa var en trevlig slarver som jag var tvungen att ta hand om, jag gifte mig med en pålitlig kille för att slippa det där . . . men lite tråkigt har det varit . . .

– Pappa övergav oss. Morfar som var en mjuk och omtänksam människa man alltid kunde lita på kom att ta hans plats. När jag väl gifte mig var det med en man som var som

min morfar.

Vi hade reagerat olika på våra fadersupplevelser, men reagerat djupt. Under det fortsatta samtalet öppnade sig det ena minnesrummet efter det andra hos oss alla. Och det blev ett varierat urval fäder som avtecknade sig mot horisonten.

Olika fäder

Där var den stora Läkaren, fadersgestalten i kvadrat, dyrkad på arbetsplatsen av en härskara kvinnliga supporters och av otaliga patienter. Han utstrålade patriarkal välvilja utan att egentligen bry sig om någon. En fulländad rollgestaltning. Som privatperson var han inte lika lyckad. Tålde inte besvärliga barn, kunde inte möta motstånd så det slog han ner – bokstavligen. Han förstörde sina fem barn men var värst för sin dotter ef-

tersom han begrep henne minst:

– Men han imponerade och band mig också. Senare har jag alltid valt killar med den där grandiosa hållningen. Eftersom mor var död och det dröjde innan han gifte om sig, hade jag ingen förebild, ingen vägledning när det gällde kvinnors förhållande till män. Jag bara önskade att jag var som mina bröder . . . pojke. Och pappa blev jag kvitt först häromåret, på gamla dar får man säga – jag insåg dels att han aldrig hade tyckt om mig och att jag aldrig skulle komma att få något erkännande av honom, dels att *jag inte brydde mig om det*. Det var en stor seger men vilken tid det har tagit.

Där var den skötsamma Byggnadsarbetaren som säkert skulle ha varit mindre skötssam om han inte haft sin riviga fru som såg till att han levererade avlöningen hemma och var hel och ren. Han sköttes om och blev beroende. ”Du ska ha lingon till makrillen Evert.” Han var en fantastisk

småbarnspappa, lekte och höll sällskap – senare hade han ingen ledning att ge. Vilken glimt i ögat fortfarande på pensionärsföreningens fester! Tanterna flockas omkring honom, han berättar historier och mamma är snörpig.

– Jag gillar honom bättre än mamma men jag har småningom begripit hur det har förstört henne att bara kunna styra på omvägar. Jag blev inställd på att vilja styra själv och inte genom att lirka med en karl. Jag har inte tagit hand om någon med glimten i ögat men det är den sorten jag tänder mest på.

Där var den beskedliga Ämbetsmannen som aldrig kom sig upp i de högre lönegraderna och aldrig gav familjen den standard den hade rätt att vänta sig. Han var misslyckad, rätt och slätt, och yttrande sig aldrig i vare sig små eller stora frågor.

– Han var en dålig företrädare för fadersvåldet och manskraften, men det stod tidigt klart för mig att de fanns. Det påpekade mamma och det såg jag omkring mig. Jag hade en svag far men blev rädd för starka män. När jag gjorde ett försök att vara gift med en svag man, misslyc-

kades det emellertid, jag blev elak av det. Först när jag vågade mig in i ett livsfarligt förhållande med en värdig motståndare blev det människa av mig. Det förhållandet varade inte heller, men människor är jag fortfarande.

Där var den ansvarslösa Mångsysslaren. Han hade tidvis höga inkomster. Då hade familjen bil och motorbåt men hushållspengarna var lika oregelbundna som alltid. För det mesta var han borta från hustru och fyra barn, men så dök han upp igen och allt blev festligt. Han var ung och vig, han hoppade över grindar i stället för att gå genom dem. Han kunde trolla en sked in genom ena örat och ut genom det andra, och ibland spelade han pajas så barnen kikkade av skratt.

– Men när han låg och sov utöver dagen måste vi vara väldigt tysta. Han sov så länge ibland att mamma serverade honom middag på sängen. Jag minns mina förtvivlade protester när en flicka i skolan påstod att han varit full på

bussen. Han var nog ofta full, förstod jag senare, men jag märkte det faktiskt aldrig. Jag var fem år när han lämnade oss på allvar. Mor förebrådde honom aldrig, sade aldrig ett ont ord om honom. Hon höll hemmet samman. Men jag saknade alltid en far, långt upp i vuxen ålder. Jag kunde aldrig förlåta honom att han svek.

Där var Konstnären, visionären, som skulle ha alla slags hänsyn för att kunna utveckla sig. Dominerande, en charmör, en förebild för sina elever, krävande mot sina barn. Allt roligt och riskabelt hände omkring honom.

– Mor var bara argstint som jag minns det. Far var väl som Byggnadsarbetarfadern fast på ett mera glamoröst plan. Föräldrarna samarbetade mycket väluppfostrat, de meddelade oss vad som var rätt och orätt, men de sa aldrig vad de egentligen tyckte. Det byggdes upp alla möjliga slags kulisser. Far har varit död i många år nu så här går jag med något slags ouppklarad livsproblematisering och kan inte fråga honom om något eller kontrollera mina intryck. Jag tar inte avstånd från män men de är mig främmande.

System i förvandling

Något gemensamt skymtar i de många variationerna. Att konflikter förnekas, göms undan, bagatelliseras. Att rollfördelningen i äktenskapet har fått fader att tränga undan sin känslighet och mödrar att förneka sina ledarlag.

Vad de uppfostrande föräldrarna beträffar betyder det, att det gamla systemet med fadern som den instrumentella parten (bestrafande) och modern som den emotionella (vårdande) har blivit ohållbart. Detta har förändrats raskt, säger de som är

Detalj ur målning av Gittan Jönsson

foto Harriet Clayhills

ute och studerar och testar. Ännu på 50-talet var cirka en tredjedel av Stockholmsfamiljerna byggda på den beprövade modellen. Nu har cirka en tiondel vänt mönstret upp och ned. Dessutom finns det många exempel på "tvåvårdare". Barnen har "två mammor", ingen normgivande far (fast han är där fysiskt). Det kan gå bra i miljöer som har normer i alla fall så att dessa förmedlas indirekt. Det finns också "tvåstraffare". Båda föräldrarna går in för att ta igen på barnen vad de har lidit. Barnen kan bli normfasta människor som fungerar so-

cialt – men hur ser de ut inuti? Det visar sig ibland när de sätts på prov och pansaret spricker . . .

En lång tradition

De mest lyckade familjerna idag tycks vara de där både hon och han fungerar som far och mor, delar på det instrumentella och det emotionella. Denna fördelning är ett brott med en lång tradition, vi vet inte vilka följder den kan ha. Många blir skrämde till raseri när någon som helst del av "gemenskapsfördelningen" kvinnor/män ifrågasätts. Det känns som ett hot mot den bio-

logiska grundvalen, vilket framgår av att protesterna raskt övergår i sexuella invektiv: "Du är väl en sån där tjej som vill ligga överst" respektive "bögdjäväl".

Men ett system som fungerar dåligt och förstör de inblandade bör ifrågasättas. Skulle inte fäder kunna vara fäder utan att vara förtryckare? I så fall är vi illa ute.

Så pessimistiska blev vi inte den kvällen vi pratade pappor. Men vi märkte att här fanns ett stort problemnystan med många trassliga trådändar. Vi beslöt fortsätta med att dra i dem. □

Fadern

Nina väntade — alltid — på något som skulle föra henne över till fadern, där han gick i tyst sammansvärjning med makter som var henne främmande. Kunde han ens föra tal med dem. Kunde han föra samtal på annat än det egna obegripliga språket, där han nu gick i de ljusa sommarnätterna fram och tillbaka längs golvplankorna i sina stora bokbelamrade rum. Kunde det leda till annat än djup förståmning att aldrig av någon bli tolkad och uttydd.

De djupa skuggorna utifrån natten drog genom fönstren i långa rader och från trädgården skymtade hon ibland hans stora förstenade huvud i fönstret och såg hans långa fingrar gripa om huvudet, som ville de befria kroppen från en onödig tyngd, ett obegripligt svårmod.

Han satte böcker i händerna på dottern och hon granskade varje bok som om ur den kunde tränga de hemligheter som var hans. Hon knackade på bokpärmarna och bokryggar som om hemliga fickor här kunde öppna sig och innehålla dokument. Hon letade efter suddad blyertsskrift som kunde kommentera faderns stängda förtvivlan. Hon stänkte vatten över oskrivna blad för att framkalla tänkt osynlig skrift. Hon läste budskap från fadern i texter skrivna för andra, texter med tungt sakliga sammanhang eller texter med lätta, burleska vändningar avsedda för värmändskt sällskapsliv. De orden hade dock föga att skaffa med den stumhet som började lägga sig över den smala bittra munnen.

Bäst var hon för fadern om våarna då de drev i markerna.

Hon glömde då frågor och avläsningar i var je åtbörd från honom. Han blev mjukare och uppenbilde tillfredsställelse i våren, jorden, skogen. De forcerade tvära branter där snön låg kvar svart och spröd och då räckte han henne sin hand. Den smekning han aldrig tordes låg inrullad i den nödvändiga hjälpande gesten. Ibland gick de över frusna markytor med bortnött långgräs och han talade om älg som legat där. Ibland stötte de på resen av nästan bortluckrat timmer och det var resen från trettio-talet då man lade ned all skogsverksamhet för en tid i västra Värmland. Han berättade om kolbottnar när de passerade områden med tydliga spår efter sådana i markytan.

Hon lade inte innehållet på minnet, men lutad mot ryggsäcken lyssnade hon till rösten som bröt sönder det egna tigandet och drev fram biter ur ett ordförråd som så ofta var satt ur spel.

Det var ändå enkelt tal han hämtade ur förrådet och enkelheten speglade ännu en enkelhet, den slutgiltiga, för att till sist spegla en dubbelhet, dallrande under en yta som var ogenomtränglig. Som en stråke långt i fjärran kunde hon höra den dubbelheten. Hon kände tårar sveda ögonlockens innersida när hon blundade mot solen. En koltrast sjöng. En bygd låg nedanför henne med röda och grå långor.

Det var om våren. Hon skulle fylla tjuogoett den 22 mars. Hon hade varit ett år i Uppsala då. Fadern hade fyllt femtio den vintern.

De dagarna som var kvar av påsklovet var han ännu svårare att komma till tals med än förut. Tidigare hade fakta varit en stor möjlighet dem emellan. Ju mer sakkunskap hon besatt om jakt, om skog, om djur, desto större bredd på deras samtal och djup i deras kontakt.

Hon försökte komma åt honom på olika sätt. Hon rörde sig runt honom och kände försiktigt om väggarna kunde tänkas ge vika någon dag. Hon kröp så att säga under bygget som var han för att känna om inte någon punkt av golvet var angripet av svamp och lätt kunde brytas upp.

Med händerna bakbundna av starkt ogillande från hans sida ställde hon sig ibland vid hans skrivbord. Hjärtat bultade fort, kväljande och hon rörde ingenting. Men blicken forskade efter hans hemligheter. Någon gång kunde hon se ett brev med välbekant handstil ligga där halvöppet. Det kom en svag doft ur brevet.

Hade hon varit äldre, mer erfaren, mindre ärlig hade hon försökt med ett eget tigande för att pressa fram honom ur det gryt han satt i.

Han var emellertid nöjd att ha henne hemma, helst alltid i närheten. Och som förr fick hon följa med honom överallt, han köpte kläder åt henne och försåg henne med vad hon önskade. Hon hade växt in i sina rättigheter och rörde sig fritt inom en stor zon. Han lät henne få allt utom insyn i det som var han. När hon var tillbaka i Uppsala kom brev oftare än förut.

I stenstil skrev han:

”... köpt klocka, varit på auktion, haft supé för Wilhelmssons, glad att du är intresserad av dina studier. Hade stor glädje av mina en gång...”

Eller:

”... har kännning av hjärtat, går tyngre, det blir alltid någon råd, läser mer än förr för att följa med din utveckling, har låtit betäcka vårt nya sto, bygger om stallet till vintern, har haft en husdjurskonsulent här igår. Hans son ligger också i Uppsala.”

Hon brukade sitta på Ofvandals konditori och läsa dessa stenskriftsmeddelanden över en kaffe eller en kaka. Hon studerade dem som en

urkund. Nästan alltid saknades subjekt i meningarna, hon hajade till över att någon gång möta ett "jag". "Vi" skrev han oftare som om han inte ville kännas vid sin ensamhet. Han meddelade aldrig vilken partner han innefattade i detta.

Han var konsekvent i sin protest mot visade känslor. Han skrev aldrig "längtar efter" eller "saknar dig".

Istället läste hon:

"När du kommer hem vandrar vi väl till sät-rarna vid gränsen. Där är gott om småtjärn där vi kan fiska. Vill du skicka ett av fotografierna du tog. Vad gör vi i pingst? Kommer du som vanligt med nattåget? Möter dig i Arvika 5.15. Det är tidigt men gubben är pigg den tiden på

dygnet. Det ser ut att bli varmt och fint. Planerar skogsplantering på västra skiftet, du vet ner mot vattnet. Medverkar du?"

Ibland var hon så förbittrad över de förkrypta texter hon mottog att hon rev breven i bitar och strödde dem efter sig när hon gick hem. Han hade inte tid med henne, han iddes inte få ur sig mer, han gav fan i henne. Hon skrev inte svar på länge. Men hon åkte hem till pingst. Han mötte henne vid det tidiga tåget 5.15 som var en kvart försenat. □

Denna berättelse är ett utdrag ur Ulla Torpes roman "De slutna rummen" (LT). Karin Hartwig har illustrerat.

foto Monika Englund

nans kropp och vanligtvis ammar hon barnet under flera månader efter födseln. Detta är en mycket krävande period för mamman. Hon hinner inte med mycket annat än sitt barn.

Denna första period är pappans viktigaste uppgift att avlasta mamman och ge henne stöd. Han är den som ger henne känslomässig näring och den stimulans hon så väl behöver. Han är den som avlastar så att hon ibland får vila från barnets krav. Barnet uppfattar inte föräldrarna separata från varandra. Då pappa deltar i omvårdnaden är han också en del av mamma. Världen blir då mamma och pappa. Mannen är alltså mycket viktig för att stödja tryggheten i symbiosen.

Pappa behövs

*Det är viktigt för ett barns utveckling att ha god kontakt med både mamma och pappa och att mamma och pappa har ett bra förhållande. Det hävdar **Ulla Wahlroos**, socionom och psykoterapeut. Hon stödjer sina påståenden på psykoanalytiska teorier och erfarenheter från sitt eget arbete med familjer.*

Pappan — ett stöd för mamman och barnet

Den första perioden i ett barns liv, månaderna efter födseln,

uppfattar sig barnet ännu inte som en egen individ skild från mamman. Barnet och modern lever i s k symbios. Barnet har under nio månader växt i kvin-

Pappa — vägen från det stora beroendet av mamma

Så småningom kommer barnet fram till den utvecklingsperiod då det börjar skilja ut mamma från andra människor. Det skiljer också alltmer ut sig själv som individ och blir ett jag. Individuations—separationsarbetet har påbörjats. Barnet börjar nyfiket undersöka världen allt längre bort från mamma. Det är som en satellit som ger sig ut från jorden. Jorden är mamma som måste finnas kvar som landningsplats. Nu börjar pappa bli allt viktigare för barnet som en tredje person. Han blir en dörr ut mot världen, mot en annan planet där barnet också kan landa. På så sätt blir barnet mer oberoende av mamma. Pappa delar makten med mamma som tidigare har uppfattats som allsmäktig.

I det fall då mamman är ensam med sitt barn, där det inte finns någon lika kontinuerlig tredje person som delar ansvaret, kan barnet bli

alltför beroende av mamma. En kvinna som är ensam med sitt barn blir av många skäl centrum och kan så få för stor makt. Hon kan omedvetet binda barnet för hårt till sig utan den motkraft som en pappa utgör.

Motsatsen är också tänkbar. Att mammans egna behov av vuxenkontakter så länge har varit otillfredsställda att hon därför alltför tidigt stöter barnet ifrån sig. Barnet får inte den tid det behöver på sig att gå fram och tillbaka mellan modern och världen. Och pappa finns inte heller som stöd.

Barnets jag-utveckling

När barnet har börjat upptäcka världen omkring sig och knyta relationer utanför mamma så är det inne i den fas då det börjar bli ett "jag". Det är denna period som brukar kallas trotsåldern. "Jag kan själv". Barnet provar sin egen förmåga och kommer i trotsiga bråk med den närmaste omgivningen. Om beroendet är för starkt till enbart en förälder är det lättare att fastna i ett destruktivt mönster. Då är det bra om mamma och pappa kan avlasta varandra. Att barnet och pappa kan få en egen relation utan mammas kontroll. Barn i den här åldern har också stor glädje av kontakt med andra barn. Dagens kan vara mycket fint nu om dagarna inte blir för långa och barngruppen inte alltför stor.

Barnets könsidentitet

Vår könsidentitet och vår upplevelse av sexualiteten grundläggs tidigt. Samtidigt med de utvecklingsfaser vi har berört börjar barnets könsmedvetande att spira. Den som barnet riktar sina sexuella känslor mot är mamma. Flickans sexuella utveckling är kanske mer komplicerad än pojkens. Hon skall flytta över sina sexuella känslor från mamma till

foto Monika Englund

MAMMA- OCH PAPPALEDIG

Föräldrapenning får man föräldrapenningen.

max 180 dagar i samband Med andra ord: I 90 % av fallen var det kvinnan som tog ut hela föräldrapenningen mellan sig som en. Riksförsäkringsverket

1979 utnyttjades föräldrapenningen så här:

152 pappor tog ut hela föräldrapenningen.

7 328 föräldrapar delade på föräldrapenningen.

80 544 mammor tog ut hela

Ju högre inkomst de gifta mödrarna har, desto större andel av deras män utnyttjar möjligheten att vara föräldraledig.

Sou 1978:39

pappa. Det är här i freudiansk mening, som penisavunden har sin uppkomst. Det är egentligen inte så konstigt som det låter. Man kan från poj-
kens sida likaväl tala om liv-
moders- och bröstavund. Vi är
ju ofta avundsjuka på det vi
inte har. Flickans penisavund
kommer då hon förstår att hon
inte kan "gifta sig med mam-
ma". Hon är nämligen inte
man. Detta innebär först be-
svikelse men sedan upptäcker
hon att hon är lik mamma vil-
ket kan ge upphov till triumf.
Då blir ju det sexuella målet
istället pappa/mannen. I detta
skede är mammans och pap-
pans relation av oerhört stor
betydelse.

Att bli kvinna

Att pappa finns där, att pappa
behandlar mamma med re-
spekt och uppskattning och vi-
ce versa. Att mamma har god
självkänsla som kvinna. Att
det är bra att vara kvinna. Allt
detta har stor betydelse för att
flickan skall uppleva det som
något positivt att bli kvinna.
Hon konkurrerar nu gärna
med mamma om pappas upp-
märksamhet. Hon "ska gifta
sig med pappa" då hon blir
stor. Hur detta tas emot av för-
äldrarna får betydelse för om
sexualiteten kommer att upp-
fattas som något gott och lust-
fyllt eller ont och skuldbelagt.
Barnen lär sig mer av vad de
ser och upplever än av vad
som sägs.

Finns det inte en man i fa-
miljen kan det bli svårt för
flickan att få en realistisk upp-
fattning av hur relationen till
en man är. Hon kan få fantasi-
bilder om "drömprinsen" som
inte provas mot verkligheten.
Detta kan innebära att hon i
framtiden får svårt med rela-
tioner till män. Hennes orealis-
tiska förväntningar kanske
gör att hon alltid blir besviken.

Att bli man

För pojken ser den sexuella

utvecklingen litet annorlunda
ut. Han kommer även i fort-
sättningen att ha mamman/
kvinnan som sitt sexuella mål.
Även han kommer att vilja
identifiera sig med och kon-
kurrera med föräldern av
samma kön. I det här fallet är
det verkligen viktigt att kon-
kurrenten, mannen/pappan
finns för att pojken skall få en
realistisk bild av sin egen för-
måga. Om det inte kontinuer-
ligt finns någon pappa i famil-
jen kan pojkens sexuella ut-
veckling försvåras. Mamma
kan kännas så stor och mäktig
att det är svårt att rikta sina
sexuella känslor gentemot
henne. Pojken kan bli rädd att
hans sexuella fantasier ska bli
verklighet. Det innebär för
stora krav på den ännu omog-
ne pojken. Man kan ofta se sö-
ner till kvinnor som är ensam-
ma som försöker spela vuxna
män. De försöker fylla rollen
av "en man vid sin mors sida".
Och också motsatsen, pojkar
som försöker tränga bort sin
manlighet. Bli små ofarliga
scouter.

Det finns en risk att denne
pojke kommer att pendla mel-
lan storhetskänslor och otill-
räcklighetskänslor och få det
svårt med sin identitet. I värsta
fall måste pojken hämta sina
manliga förebilder från TV
och serievärlden. Det är ofta
stereotypa män, som inte
stämmer särskilt väl med hur
den lille pojken känner sig
själv. Han kan då försöka att
"stänga av" vissa sidor av sig
själv som icke-önskvärda,
icke-manliga, t ex mjukheten
och gråten. Han blir rädd för
dessa. Allt som riskerar att
väcka dessa sidor blir hotfullt,
t ex nära relationer. Han kom-
mer ev att behöva lägga över
dessa föraktade sidor på and-
ra, t ex kvinnor. På så sätt ut-
vecklas män som får behov av
att kvinnor är svaga och lever
ut allt det som män inte får.
(Hur många sådana män finns
det inte i vårt samhälle?

Efter skilsmässan – männen avlöser varand- ra

Kvinnan tar ofta ensam största
ansvaret för barnen efter skils-
mässan. Men hon har också ett
behov av vuxna mänskliga,
sensuella och sexuella relatio-
ner. Hon kanske kommer att
ha förhållande med olika män
som avlöser varandra. Vad be-
tyder detta för barnens förhål-
landen till män? Jo, män blir
någonting som man inte kan
investera för mycket känslor i.
Det blir helt enkelt för smärt-
samt att tycka om någon som
försvinner. Barnen lär sig att
män kan man inte lita på, de
försvinner. Känslan inför män
blir dubbel, å ena sidan en
orealistisk, idealiserad bild av
den fantastiska mannen och å
andra sidan en bild av den svi-
kande, hatade mannen.

Att skissa ett ideal

Ska man skissera ett ideal sett
från barnets synvinkel skulle
det kunna se ut så här.

Under barnets första år är
mamman huvudvårdare. Pap-
pan är ledig parallellt med
mamman en tid i början av
barnledigheten. (Det bästa vo-
re om pappan hade sex-
timmarsdag den övriga tiden).
Mot slutet av första året börjar
mamma och pappa dela allt-
mer på barnledigheten (som
bör vara två år).

Mamma arbetar under and-
ra året deltid. Pappa är hu-
vudvårdare under en tid. Vid
ungefär två års ålder får bar-
net börja på dagis, högst sex
timmar om dagen i en liten
barngrupp.

Detta är en idealsituation.
Men är den verkligen så omöj-
lig att uppnå? Vi borde ha re-
surser till detta om arbets-
marknaden omstruktureras.

Vad skall vi göra?

Vi är alla präglade av det sam-
hälle vi lever i. Vem kan säga

EFTER BARNLEDIGHETEN

Över 60 % av kvinnorna har inom ett år efter förlossningen börjat arbeta igen. Ju högre inkomst kvinnan hade före förlossningen, desto snabbare tenderar hon att börja arbeta igen.

De flesta mödrarna minskade sin arbetstid, 20 % tog tjänstledigt, efter den betalda ledighetens slut — oav-

sett om föräldrarna delat på ledigheten. Ca 10 % av fäderna minskar eller ändrar sitt arbete för barnens skull efter det de varit barnlediga.

Av de pappor som varit barnlediga, tar över hälften mer, eller lika mycket, hand om barnet som mamman, sedan ledigheten är över.

Sou 1978:39

att hon eller han har vuxit upp i en familj där relationen mellan mor och far har varit god och respektfull, där båda föräldrarna har haft självkänsla och kunnat föra detta vidare till sina barn? Vi lever inte i idealförhållanden. Det psykologiska arvet är lika tungt som det sociala. Det är viktigt att klargöra hur vår kultur ser ut, vilka missförhållanden som råder, för att kunna göra någonting åt det hela. Kvinnomiss-

handel, våldtäkt, prostitution, alkoholmissbruk, brottslighet och främlingskap mellan människor, allt detta ökar i skrämmande takt. Jag vill påstå att grunden till detta läggs i hur barnen har det med sin mamma och pappa de första åren av sina liv.

Hur mamma och pappa klarar av att vara föräldrar beror i sin tur på det samhälle vi lever i och hur produktionsförhållandena ser ut. I det patriarka-

la och kapitalistiska samhälle vi lever i ges inte möjlighet till omvårdnad av barnen på ett bra sätt.

Vi måste kämpa för kärlek och gemenskap mellan män och kvinnor

Många kvinnor och män vet vad kvinnohat och manshat innebär. Hur många av oss får inte ständigt kämpa med våra aggressioner gentemot det egna och det andra könet? Det är viktigt att vi använder dessa starka krafter inom oss på ett konstruktivt sätt, så att vi inte blir ett offer för våra aggressioner. Vi måste få klart för oss varför vi har dem. Vi måste nå självmedvetande och försöka ge ett bättre psykologiskt arv till kommande generationer. Vi inom kvinnorörelsen har ett stort ansvar, därför att vi har kunskap. Det är viktigt att i våra kretsar bekämpa ett destruktivt manshat. Männens måste vi få med oss. Detta skall naturligtvis inte innebära att vi blir självförnekande och lättanpassliga som kvinnor igen. Men kampen vi för måste vara för kärlek och varaktiga relationer. Vi ger upp alltför lätt idag istället för att kämpa igenom de kriser som uppstår. Till sist. Många som läser detta kanske tänker "Jaha, så gjorde jag då fel i alla fall som skilde mig. Vi skulle ha hållit ihop för barnens skull. Trots att han söp, trots att vi grälade jämt och hatade varandra". Så är det naturligtvis inte. Det är klart att det också för barnen är bättre att bryta upp ur ett olidligt förhållande. Det är en sak att beskriva idealförhållanden och en annan sak att leva upp till dem.

Även självförakt måste vi motarbeta. Istället för att döma oss själva när vi inte lyckas bör vi se det som en seger varje gång vi, mot alla odds, ställer oss över förakt för och aggressioner mellan människor

□

Istället för pappa

Daghem och fritidshem till alla barn är ett av kvinnorelsens viktigaste krav. Kraven ökar på barnomsorgen. Allt fler barn lever i splittrade familjer utan pappa. Kan personalen fungera som extrapappa? Annelie Ewers har besökt ett dag- och fritidshem i Kalmar och pratat med Uffe och Ludde som arbetar där.

Frukost på fritidsavdelningen på ett dagis i Kalmar. Klockan är halv åtta. Ägg, juice, smörgås med mjukost.

— Jag vill ha ett ägg till!

— Titta, nu tog hon smöret igen fast det var jag som hade det, såg du det Uffe, va?

— Jag måste ha mer smörgås, hör du det va!

Mycket spring, ganska stökigt, hårda toner mellan några av tjejerna, bråttom, bråttom. Skolan börjar om några minuter, nästan alla ska dit. Uffe håller koll på vilka, säger nej till mackorna som inte hinns med.

Anna har glömt sitt hårspänne hemma och vill ringa om det till mamma. Mia vill busringa till dagiset nästgårds för där har hon en kille som hon gillar. Några av killarna vill busringa till vem som helst, ba-

ra på kul. Uffe avstyr allt.

Efter åtta är det bara killar kvar. Uffe — och så fyra indianer, 7—8 år med ett rött och ett vitt plastband spända över ansiktet, hårt. Bättre än färg i alla fall, den blir man allergisk av, säger Uffe. Han får städa frukostbordet ensam, indianerna är redan försvunna in i lekrummet.

En liten stund är allt lugnt — så kommer Vrålet. Han var det, ylar Pelle, nej det var han, tjuter Peter. Bandyklubbarna ligger slängda på golvet, Pelles näsrot är alldeles röd och Peter håller om sin axel. Gråten är tröstlös, tårarna strömmar över indianplastbanden.

Men Pelle hamnar i Uffes knä, Peter alldeles intill och snyftningarna ebbar efterhand.

Resten av förmiddagen stannar vi i "snicken". Uffe hjälper Peter med en bricka som ska bli present, Pelle ska ha sin båt färdig i dag. Uffe sågar, spikar och limmar. Matias gör ett svärd, fast Uffe muttrar, lite uppgivet, att "egentligen gillar vi inte det här med krigsleksaker".

Killekar—Tjejelekar

Indianlek, klubbslagsmål, svärd och snickarbod — killekar, killgrejer. Beror det på de små killarna att det blir så här — eller på de stora?

— Det beror mycket på oss, erkänner Uffe och Ludde, kille nummer två på fritids, som slutit upp under förmiddagen.

— Vi vill inte ha det så här, men vi hinner sällan planera för något annat. Arbetstiden försvinner medan vi löser akuta problem, jobbar med det som händer.

— Det blir ungarna själva som styr sina aktiviteter — och dom är hårt inkörda i könsrollsmönster när vi får dom hit till fritids. Tjejerna håller

DAGHEM

Bara 30 % av alla förskolebarn hade 1980 tillgång till kommunal barnomsorg. Nästan 50 % av alla förskolebarn fick sin skötsel enbart i hemmet. SCB 1980:30

foto Monika Englund

inte på i snicken till exempel. Och dom leker inte på samma sätt som killarna, tillsammans i gäng. Tjejerna går undan mera, två och två, ensamma med varandra. Om inte någon vuxen går in aktivt och bryter mönstren.

— Och visst försöker vi få tjejerna till snicken ibland, och killarna att sy eller väva. Men det går en gång och sen är det tillbaka i gamla spår igen. Ibland tycker man nästan att det är för sent att börja påverka barnen på fritids. Titta bara vad vi har att kämpa mot, säger Ludde, med en nick mot Pelle och hans röd-vita plastband som spänner över kinderna.

— Sådär har killarna sett ut sen häromkvällen, när det var en indianmålad engelsk sångare i Måndagsbörsen på TV. TV har en otrolig genomslagskraft.

Uffe och Ludde tror att lösningen för deras del nog måste bli att börja umgås privat, träffas på kvällstid för att kunna

planera sitt arbete bättre.

— Vi har en timme i veckan av vår arbetstid avsatt för planering. Det håller inte. Kontakten med övrig personal här på dagis är också dålig. Man möts, utväxlar kodord, "jag gör det om du gör det", men på djupet kommer vi aldrig.

Teckning av Tove Jansson

Manlig personal

Är det då bara på planeringen barnens val av aktiviteter hänger? Ludde funderar en stund:

— Hade det jobbat tjejer istället här så hade dom nog varit snabbare att säga till om klubbslagsmål och liknande, snabbare att bryta. Uffe och jag accepterar kanske mer, släpper igenom lite hårdare lekar, råare tag. Av gammal vana, från när vi själva var i den åldern.

Hos Uffe och Ludde är det övervikt av killar, inte bara bland personalen. Uffe ville gärna ha fler tjejer på avdelningen, tänker att det vore bra för stämningen, för jämvikten. I dag är det så att Uffe, Ludde och en tjej på halvtid har hand om 19 barn. 16 är skolbarn, tre har inte fyllt sju än. Fyra är killar, 15 tjejer. Övervägande delen av barnen har ensamföräldrar, oftast mamma. Det här sista, säger Uffe, är något som påverkar jobbet med barnen mycket, särskilt när det gäller tjejerna.

— Jag har jobbat här ett och ett halvt år nu. Det har tagit mej i stort sett hela den här

tiden att komma vissa av tjejerna in på livet, att få dem att börja lita på mej, åtminstone lite grann.

— De dömer mej efter sina pappor, tror jag. De ser på mej som deras mammor ser på männen, med sina erfarenheter av sprit, skilsmässor, bråk, svek, kanske misshandel. Deras misstänksamhet sitter djupt, de är hårda och tuffa på ytan. Det tar tid att komma igenom.

Att prata med de här tjejernas mammor om problemen har Uffe inte vågat.

— Det är känsligt. Det känns övermäktigt svårt. Jag är rädd att de skulle se mej som ännu en manlig angripare, vi känner varann alldeles

SKILSMÄSSOR

1960 upplöstes 8 958 äktenskap. I 5 795 av dem fanns barn under arton år.

1979 var det 20 785 skilsmässor, varav 13 776 hade varit familjer med barn under arton år, 23 793 barn berördes av dessa skilsmässor.

Rättsstatistisk årsbok 1980

för lite. Vi hinner ju mest ha telefonkontakt med föräldrarna här, sporadiskt.

— Det är möjligt att en tjej skulle haft lättare att närma sej ensamammorna, en tjej med liknande erfarenheter, kanske med en skilsmässa bakom sej. Det är möjligt.

Uffe och Ludde skulle vilja veta mer om sina barns föräldrar än de gör.

— Vi vet ju en hel del, visst. Hur den sociala situationen ser ut, på ytan. Om någon blir arbetslös, eller sjuk. Men vi känner dom inte. Det finns ingen tid till det.

Inte heller i utbildningen tycker Uffe och Ludde att de förbereddes tillräckligt för de svåra situationer som uppstår på dagis, där man måste vara extremt känslig och lyhörd för barn och föräldrars problem.

— Man sitter här som en kurator ibland och känner sej otillräcklig.

Extrapappor

Killarna på fritids har lättare än tjejerna att ta till sig Uffe och Ludde som extrapappor. Det händer att dom säger fel, kallar Uffe eller Ludde för pappa, visar förtroende, sitter i knät, kommer och håller handen.

— Det gäller att försöka vara den slags kille man är, gentemot barnen, även om vi känner andra krav från föräldrarna ibland, förklarar Uffe.

— Vi har småkillar här som är provocerade hemifrån att bli elitidrottsmän och liknanden. Jag kan inte ställa upp på

det. Man måste visa vem man är och vad man står för. Både inför barnen och inför föräldrarna, även om det kan vara svårt ibland.

För övrigt, påpekar Uffe och Ludde, är det fortfarande så att inte bara barn och föräldrar har lite andra förväntningar på killar som dagisjobbar. Också personalen sitter fast i könsroller.

— Det händer att man hamnar i en "vaktmästarroll", tillkallas för att laga tekniska prylar, "va bra att vi har fått en kille hit".

Senast igår, säger Uffe, kom dom och frågade *mej* när TV:n gick sönder. Jag vet inget om TV-apparater.

Kvinnojobb

Uffe och Ludde har valt sina jobb för att de "gillar ungar". De vill ha den här sortens "mjukare" jobb, hellre än mer manligt traditionella karriärer.

— Men mina föräldrar och gamla kompisar har svårt att förstå det, säger Ludde.

— Dom tycker jag ska ta ett vettigt, riktigt jobb istället. Ludde har tio år bakom sej på olika typer av killjobb. Inget har gett honom det han sökt. Han började på fritidspedagogutbildning och upptäckte att han trivdes, tror nu att han vill stanna i den typen av jobb.

— Tack vare utbildningen har jag ändrat mitt liv, totalt. Jag har bytt intressen, bytt kompisar, brutit med allt gammalt. Dom killar jag kände förr har blivit egna företagare, den stilen ungefär. Vi har inget gemensamt längre.

— Och egentligen känner jag att det är först nu som jag har valt jobb efter min läggning. Jag har haft "tjejintressen" hela livet.

Också Uffe känner av att detta med att jobba på dagis inte är något att direkt skryta med när man träffar gamla po-

lare.

— Men det är inte populärt nu att jobba inom offentlig sektor överhuvudtaget. Är man sen kille dessutom... Jag känner tydligt pressen på mej, samhällets krav att jag ska prestera något, något riktigt, något som syns, mervärde. När jag sitter här med mina ungar på dagarna — gör jag då något, egentligen?

Dåligt samvete häckar i bakhuvudet, men Uffe tänker inte ge upp. Icke heller planerar han eller Ludde karriär, vare sig rent yrkesmässigt eller fackligt.

— Tittar man på SFL, vårt fack, här i Kalmar så är ordföranden kille, vice ordföranden likaså. Fast den mycket stora

majoriteten medlemmar är tjejer.

Uffe har blivit tillfrågad flera gånger att ställa upp på fackliga förtroendeuppdrag men tackat nej.

— Det är ett tryck också från tjejerna att man ska tacka ja, ställa upp. Och många killar gör en mer eller mindre medveten karriär i tjejrkena på det sättet. Men jag vill helst slippa. Jag har också bestämt mej för att aldrig ta ett administrativt jobb på dagis på heltid, även om jag blir erbjuden. Det var inget sånt jobb jag ville ha när jag utbildade mej till fritidspedagog.

— Jag har ett barn och ett till på väg. Blir man chef hinner man ingenting hemma. □

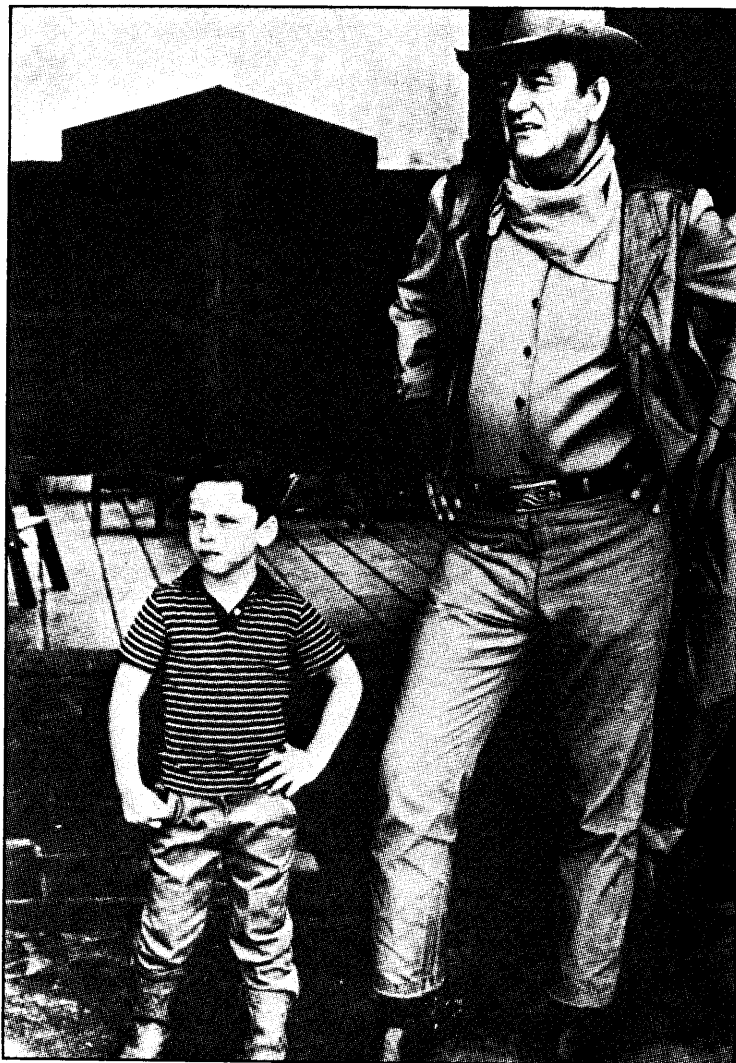

Foto ur boken Mandelin

Det möjliga mötet

Är prostitutionen en fråga som berör alla? Är den en grotesk konsekvens av vårt patriarkala sexualsystem? Hanna Olsson var en av två sekreterare i prostitutionsutredningen. På Föreningen Kvinnokulturs seminarium om "Kvinnorörelsens gamla krav" i februari -81 berättade hon om sina erfarenheter och slutsatser från det arbetet. Ulla Torpe har redigerat hennes tal.

Jag vill börja med ett krav från kvinnorörelsen. Det är kravet på fri abort. Jag ser det som ett av de avgörande kraven. För i och med att vi fick fri abort 1975 kom vi till slutet av en historisk tradition. När vi kvinnor inte längre tvingas att föda upphör en av grunderna för äktenskapet och det innebär att hela den bas för kvinnoidentitet och för kvinnovärld som har funnits genom sekler inte längre är självklar.

Ett annat krav vi ställde var "krossa kapitalets porrindu-

stri". Men att bara krossa, dvs pulvrисera och förinta, är inte tillräckligt. Vi måste också förstå hur porrindustrin uppkommit, se den historiskt i nuets belysning.

Vi har ofta beskrivits som könets fångar på ett annat sätt än männen varit det. Dvs kvinnoidentitet är inte vår egen bild av kvinnan utan det är mannens bild av kvinnan. Den kamp vi för är en kamp mot den fångenskapen. Dels måste vi upptäcka vad vi är, dels vad vi *inte* är. Vi har tvingats att göra upp med en kulturell till-

hörighet men eftersom kulturen man lever i hela tiden är man själv har det varit utomordentligt svårt. Vi hade inte klarat av hånet och förlöjligandet om vi inte befunnit oss i ett kollektiv, gjort en gemensam revolt och haft kvinnorörelsen i ryggen.

Prostitutionen — en mansfråga

Vi har äntligen vågat se vår egen verklighet, äntligen vågat försöka förstå våldtäkt och prostitution och också miss-handel. Tidigare har vi koncentrerat oss på offret, hon som legitimerat mannens handling. Dvs vi har sett det som en kvinnofråga. Men det är det ju inte, det är ju en *mansfråga*. Det är mannen slår, det är mannen som våldtar och det är mannen som köper.

Synliggörandet av männen visar upp något väldigt mörkt, en värld av våld, aggressivitet och makt. De fenomen vi talar om handlar egentligen inte om sexualitet utan just om våld och makt. Prostitution handlar inte om sexualitet utan om icke-sexualitet. Detta var för mig en av de stora upptäckterna när jag arbetade med prostitutionsutredningen, själva avslöjandet att prostitutionen som fenomen *inte handlar om sexualitet*. Det handlar istället om bekräftelse av manlighet. Därför ser jag prostitutionen som kärnpunkten i det patriarkala sexualsystemet.

För kvinnorna handlar det om att överleva och att hitta försvarsstrategier mot en manligt definierad sexualitet. Det fick jag fullt klart för mig när jag ställde frågan "vad ställer du upp på" för den ledde till följdfrågan "vad ställer du inte upp på". Att ställa upp på det var suga eller samlag. Att inte ställa upp på det var att förvandla sig från

objekt till subjekt. För det man svarade var ju "Han får inte kyssa mig". Och "Han får inte röra mig". Det finns alltså överhuvudtaget inte något möte i det som kallas för prostitutionen.

Sexualitet utan möte

Självklart menar jag inte att alla mäns och kvinnors relationer ser ut på det här sättet. Men jag menar att de mörkaste punkterna visas upp här och blir mycket tydliga. För själva kärnpunkten i den patriarkala sexualiteten är just att den är opersonlig och inte handlar om möte. Det handlar om en man som är ensam och en kvinna som låter sig utnyttjas.

Det finns hos mannen en dubbel bild av kvinnan. Hon är mor och hon är "hora". Det finns en som han äger och det finns en som är allmän. Det finns en ren och en smutsig. Det här är ytterligt förenklade bilder men de beskriver dubbelheten som finns inom männen och den är viktig att förstå. Det är den manliga sexualiteten som den kommer till uttryck i masskulturen, i prostitutionen och i våldtäkten – den opersonliga sexualiteten. Det gäller en man som söker utlösning men som inte söker kvinnan.

Det är en besatthet som samtidigt handlar om längtan – en omöjlig längtan. För samtidigt som han gör henne till den ofarliga, till objektet, så får han inte heller närheten, han får aldrig mötet. Det är en omöjlig ekvation av makt och kontroll och längtan. Det är också här vi tydligast ser kapitalismens utnyttjande av mäns och kvinnors längtan, genom det bildtryck vi får på våra näthinnor i det här samhället – det kommersiella bildtrycket genom massmedierna. Under 70-talet blir kopplingen mellan individ och samhälle utomordentligt tydligt och det sexuel-

foto: Micke Agaton

la förtrycket alldeles avskalat och naket.

Död och självförakt

Det finns också mycket död i den här sexualiteten och mycket självförakt. Det finns en fantastisk scen i Fellinis film *Kvinnostaden* där döds-kulturen, våldet, kriget och manssexualiteten finns i en hermetisk borg som mannen bevakar med våld. Där firar han festen som gäller den sista riktiga kvinnan, "den sanna kvinnans" undergång. Det

är symboliskt och starkt därför att det är den traditionella kvinnlighetens död som är de levande kvinnornas möjlighet. Den falska kvinnan innebär anpassning och underkastelse. Det är den som går ihop med döds-kulturen. För det som har varit förbjudet i den sanna kvinnligheten, det har ju varit styrkan, aggressiviteten och sexualiteten och det förbudet har varit objektets förbannelse.

I och med att vi har en uppgörelse med patriarkatet mäs-

te vi också finna det som vi säger ja till. Men för att finna det måste vi skärskåda vad prostitutionen och den patriarkala sexualiteten har gjort med kvinnorna. Och sexualitet är inte bara det som handlar om samlag och människor utan om en identitet på ett mycket djupt plan, om våra rötter och hela den kultur vi lever i.

Prostitutionen avslöjar könsmarknaden, dvs att det finns erövrare och erövrade. Och som en konsekvens av den finns det en rivalitet mellan kvinnor som orsakat sår som vi alla lider av. De såren uppstod i könsrivaliteten som vi alla gick igenom i tonårens helvete av dans och elände. Det handlade om utstötthet och avundsjuka på vackra tjejer som fick killar. De såren finns kvar inom kvinnorörelsen, självklart. Hur skulle vi ha kunnat växa förbi dem?

Försvarsstrategier

Prostitutionen orsakar också att vi kvinnor bär på olika bilder inom oss själva av sexualitet, men det finns — och det är det hemska — ingen bild av bejakelse. Inom oss har vi en bild av den vårdande modern och en där vi lockar männen med löfte om sexualitet. Så har vi en bild av allt det förakt som finns kring fittan, som är en av kärnorna inom prostitutionen. Föraktet för kvinnokönet och hatet. Sedan har vi också bilden av brudslöjan, romantiken, vitheten. Alla dessa bilder skapar motsättningar som lever inom oss.

Vi har också försvar, försvarsstrategier som skydd mot icke-mötet. För vi görs illa som kvinnor när männen behandlar oss som icke-människor. Det kvinnorna gör i prostitutionen när de skyddar sig, "han får inte kyssa mig", är samma sak som vi kan göra mot män. Vi kan ligga med dem, älska med dem, men inte möta dem, därför att vi måste

skydda en kärna inom oss själva. Det är samma sak som att vi skyddar oss när vi går på gatorna genom att visa att vi inte är tillgängliga. Men allt det här är defensiva strategier. Det finns ingen offensiv hållning.

Sedan är det också rädslan och skräcken. Det som kommer upp till ytan i våldtäkten, i misshandeln och också i prostitutionen är mäns farlighet. Det är en påtaglig erfarenhet som jag har fått i arbetet och som jag möter hos många kvinnor som lever som prostituerade. De lever under fara, konstant fara, men måste dölja detta för sig själva för det gäller att hålla rädslan och skräcken i schack. Men denna fysiska rädsla som finns dold i kroppen är förlamande och en av de faktorer som gör kvinnor till offer. Skräcken kan bli så stor och har man haft erfarenheter av övergrepp, av auktoritära relationer, av starkt förtryck, då lever man redan med böjd nacke.

Kärleken

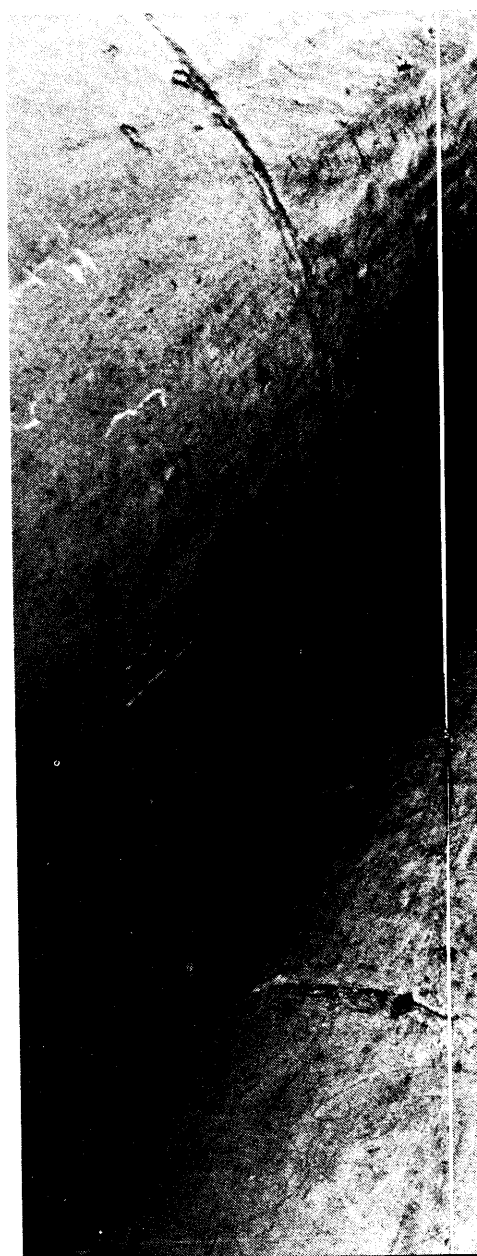
En annan viktig del är vad relationen hallick-prostituerad säger om vad kärleken har gjort med oss kvinnor. Jag menar att det finns i kvinnor en oerhörd potential till kärlek, en väldig möjlighet, verkligen en resurs men samtidigt är vi kringrända av myter och förfalskningar om vad kärlek är. De myterna döljer hur beroende vi är av mannen och hur rädda vi är för vår egen ensamhet.

Vad vi måste göra är ju att våga möta livet, döden, samhället och alla livsproblem just som existentiella varelser, dvs våga möta oss själva. I relationen till en man kan vi ju dölja den kampen och de behoven. Livet har varit beroende av kärleken till mannen, det har vi haft som utgångspunkt.

Idag menar jag att det kan

vara en oerhört destruktiv kraft. Hela den romantiska kärleksideologi som finns i samhället, i massmedia och i allt det vi omges av, är ett sätt att lära sig underkastelse. Ett sätt att gå in under de traditionella villkoren, att ljuga om sitt eget liv. Att vi dröjer så länge att på allvar gå in i samhället har att göra med att kärleken på djupet är så utomordentligt viktig med sitt mytsystem. Vi har så många fantasier och bilder kring förhållandet till mannen.

Orkar vi inte göra upp med våra falska beroenden och möta vår egen ensamhet så klarar vi inte heller utav att

omformulera nya relationer till män och kvinnor. Det innebär att vi på ett djupare plan fortsätter historien att försöka leva ett liv genom någon annan och det kan man inte. Det finns då inte något helt ansvarstagande inför sitt eget liv.

Den erotiska lusten

Vad jag inte tagit upp är den erotiska lusten, den starka kraften, jagets starka lust. Detta att förena känsla och sexualitet, vara en hel människa. Det är ju vår stora möjlighet när vi gått igenom alla svårigheter, vågat se dem och möta dem. Jag tror verkligen att möjligheterna finns på andra

sidan patriarkatets och kapitalismens död.

Mycket av vår uppgivenhet och trötthet handlar om att det är så mycket svårare än vad vi en gång trodde. Drömmarna och visionerna är exakt desamma som vi formulerade i början av 70-talet men vi förstod inte då att vi levde så mycket i det förgångna. Med våra huvuden kunde vi och kan vi uttrycka idéer och tänka tankar, men våra kroppar lever sina egna liv. Vi måste våga erkänna dubbelheten, motsättningarna, problemen. Där ser jag fortfarande kvinnorörelsen som den stora möjligheten.

En viktig utgångspunkt för en strategi är diskussionen om makt och innebörden i begreppet makt. Kärnan i maktfrågan är förhållandet till svaghet. Föraktet för svagheten inom oss själva, rädslan för offret inom oss själva, dubbelheten inför allt det vi inte orkar vara. Det som kvinnorörelsen gjorde och gör är ju att öppna sig för det som är tabubelagt. Det är på den vägen vi kan bli starka. Det är ett sätt att diskutera makt, som är på kollisionkurs med det existerande samhället i alla olika avseenden. Det är den enda vägen som är framkomlig. □

foto Johan Johansson

Landsfadern

Far arbetar över

Förfäder

Husfadern

Pater Janilias

*Allt ju
vilar i
min faders
händer*

Fadersmakten v

*Fadersmakten, patriarkatet, har djupa rötter i historien och i våra själar. Det arvet gör vi oss inte av med så lätt. Men nu tyder många tecken på att en avgörande gräns är passerad, skriver **Harriet Clayhills**.*

Det var tryggt så länge Pappa fanns där uppe bland molnen och höll ett öga på oss.

Skrämmande också, naturligtvis, eftersom han när som helst kunde börja mullra och blixtra och komma ner för att stänga in oss i garderoben. Men i stort sett tryggt:

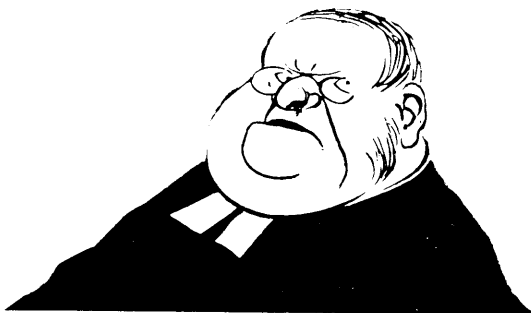
"Allt ju vilar i min faders händer skulle jag som barn väl ängslas då?"

Han hade ordnat allt till det bästa fast det kanske inte såg så ut. Ofta kunde det förefalla som om han gillade de stygga barnen bäst medan de snälla fick vänta och bli utan. Men det var skenbart, det fanns en inre visdom någonstans. En gång skulle det jämnas ut sig, om inte förr så på domens dag.

"Vad far gör är alltid det rätta."

Adalfader

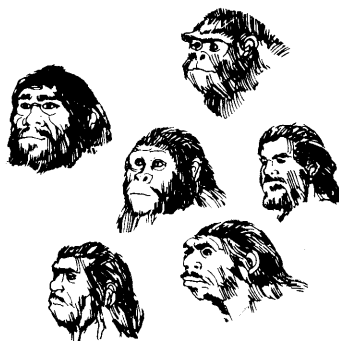
En far för församlingen

Arbetarrörelsens far

Fader vår som är i himmelen

Urfäder

Il Papa

Psykoanalysens far

uppgång och fall

"Pappa vet bäst."

Det verkligt trygga var dock själva orubbligheten i systemet. Man visste vad man hade att rätta sig efter. Far hade alltid funnits och skulle alltid fortsätta att finnas.

Nu ifrågasätter vi både det ena och det andra. Och många frågar sig ängsligt: hur skall vi kunna klara oss utan Pappa?

Jag tror det kan gå bra -

bara vi lyckas bli vuxna.

Far har inte alltid funnits

Antropologer och socialantropologer talar numera högt om att det biologiska faderskapet inte alltid har varit känt och erkänt. Hos samlare, jägare och hackbrukare - d v s under större delen av människosläktets historia -

har det tvärtom varit regeln att kvinnorna har ansetts råda över barnalstringen på egen hand. De kunde t ex plocka upp barnsjälar vid strömmar och källor när det passade dem. De stod för hela cykeln av liv och död.

Men så slarvigt kunde det ju inte få gå till i längden. Männan kände så småningom ett ökande behov av att kontrollera barnalstringen och där-

med barnen som arbetskraft och framtidsgaranti. Den kontrollen kunde de inte ha utan att kontrollera kvinnan. Hon blev alltså inringad och barnen med henne.

Länge till fortsatte dock det biologiska faderskapet att vara ointressant. Det viktiga var att barnen var faderns egendom, inte att de var hans köttsliga avkomma. Som Evelyn Reed uttrycker det i ett resonemang om brudköp: "En mans egna barn var alltså de barn som han ägde genom att han hade betalat för dem."

Fadern tar över

Insikten om och intresset för
foto Cina Gotby

det biologiska faderskapet blev sedan nästa steg, och det var i sanning ödesmättat. Det sammanfaller med det som i gamla hederliga historieböcker brukade kallas den västerländska civilisationens gryning. De grekiska dramerna kan läsas som en dokumentation av den processen. Apollo uttrycker det som ståtligast i Orestiens final:

*"En moder ger ej livet åt det barn som kallas hennes. Nej, hon vårdar endast den färskas säd som blev i henne sådd.
Och den som sår ger livet."*

Kvinnan är därmed reduce-

rad till kuvös. Och detta att fadern skapar barnen ger det sista oemotsägliga argumentet för att det är han som äger dem och bestämmer över dem.

Konstruktionen var färdig i princip.

Men verkligt stadfäst och kodifierad blev den först i det romerska samhället. *Patria potestas* blev själva det juridiska grundbegreppet: faderlig myndighet, fadersmakt. Romarrätten gav husfadern, pater familias, fullständig makt över sina ättlingar i alla led. Han kunde döda dem, sälja

forts. på sid. 27

Kära SKV-are

Vi närmar oss nu varmare och ljusare tider. Men för kvinnorna ser det ohyggligt kallt och mörkt ut.

Regeringen har med skärpa sagt åt kommunerna att deras verksamhet måste sluta växa och helst minska. Hur detta än ska gå till så kommer det att drabba kvinnorna. Den offentliga sektorns expansion under 1970-talet sammanföll med kvinnornas inträde i arbetslivet. Men den offentliga sektorn har inte bara givit arbetstillfällen för många tiotusentals kvinnor, den har också varit en förutsättning för kvinnor att förvärvsarbeta överhuvudtaget genom sitt ansvar för utbyggnaden av barnomsorg. Utan barnomsorg är alla sorters jämställdhetsåtgärder fullständigt meningslösa.

Politiker, ekonomer och diverse "experter" (män) anser nu att det är statens bidrag till barnomsorgen som skall rädda Sverige ur den ekonomiska krisen. De skall minskas. Kommunalgubbarna jublar. Äntligen har de fått argument att stoppa de "dyra" daghemmen. Under 1970-talet fick vi utredning på utredning som visade att det var samhällsekonomiskt "lönsamt" att bygga ut daghemmen. Är de plötsligt helt utan värde?

Det får självfallet inte vara enbart arbetsmarknadsskäl som styr utbyggnad av barnomsorg. Nej det måste vara barnens behov som är avgörande. Låt oss gärna ha en konstruktiv och öppen debatt om förskolans kvalitet och innehåll. Pedagogiken måste utvecklas och samarbetet mellan föräldrar och personal förbättras. Men vi kan aldrig ifrågasätta behoven av daghemmen för barnens, kvinnornas och männens skull.

Var är alla kvinnor i de partier vars företrädare nu vill skära ned daghemmen? Har ni inte själva slagits för att kunna förena förvärvsarbete med ansvar för små barn? Har ni inte själva lovat kvinnorna i era kommuner att ni ska slåss för daghemmen? Är det inte dags att ni får något att säga till om och att ni gör det?

Ut och slåss, ni alla kvinnor ute i landet. I varje kommun måste vi fortsätta kampen för bra daghem åt alla barn. Tro inte att något längre är självklart. De gamla kraven gäller än.

Ropen ska skalla, daghem åt alla!

Daghem ska vi ha och de ska vara bra!

Aase Bang

Conel: VI MÅSTE HÅLLA UT!

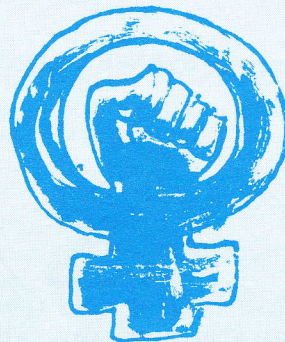
Ni har tidigare kunnat läsa i Vi Mänsskor om kvinnorna på Conel i Lima, Peru. Conel är en fabrik för elektroniska komponenter. Den har ockuperats av arbeterskorna. En representant för dem, Dina Vasquez, var i februari i Stockholm och berättade om kampen. Dels för att de behöver stöd, men också för att lära oss om ut-hållighet och vilja.

I april 79 när arbetarna kom tillbaka från semestern fann de fabriken stängd. Ägaren hade, trots att fabriken gav vinst, lagt ner den. Arbetarna, huvuddelen kvinnor, bestämde sig för att stanna kvar. I Lima, som på andra håll, pågår en ständig kamp för att få eller få behålla ett arbete. Att ockupera en fabrik är fortfarande lagligt där, det finns nämligen en lag, som tillåter detta, om arbetsplatsen stängts utan grund. Detta är enda sättet att försvara arbetet. På samma sätt måste arbetarna ockupera jorden för att få en bostad. Illegalt byggs sedan skjul och hyddor på denna mark, vidsträckta kåkstäder runtom Lima visar på detta.

Dina Vasquez berättar. Hon är en liten, späd kvinna som får oss svenskar att se ovanligt välfödda och välgödda ut. Hon har ingen erfarenhet av att tala offentligt och har heller aldrig varit utanför sitt land förrän nu. Överhuvudtaget har kvinnorna som ockuperat fabriken ingen erfarenhet av facklig eller politisk verksamhet, förrän nu.

Under nio månader vaktade man fabriken i olika skift. Av de ursprungliga 180 arbetarna hade 140 sagt upp sig efter påtryckningar, medan 40 stannade kvar. I början försökte de hålla saken hemlig för sina män, vaktade fabriken i skift och var hemma i skift. När männen fick reda på det hela blev det mycket bråk, en del ville skiljas, men så småningom förstod också de vad det hela gällde. I december 79 ockuperade kvinnorna, d v s de flyttade till fabriken med sina minsta barn.

Nu bor de alltså där och har delat upp arbetet i olika skift. Fabriken står stilla, men för att klara livhanken är på dagtid grupper ute på marknader och samlar in mat, på fabriker för att tala om sin sak och samla in pengar, medan några ständigt håller vakt. Två gånger har fabriken stormats av lejda gangstrar med f d direktören i spetsen, men hittills har kvinnorna klarat av också detta. "Hade vi gett oss iväg hade slaget varit förlorat" säger Dina. "Döden spelar ingen roll, vi dör annars långsamt av fattigdom".

Föredöme för kvinnor

Under tiden bokstavligen talat slåss kvinnorna för sina arbeten. "det är svårt att överleva på vintern" säger Dina "eftersom det kan bli ganska kallt och regnigt". Det stöd de hittills fått från Europa har gjort att de har överlevt. "Vi är medvetna om vår roll som föredöme för kvinnorna och arbetarna i Peru. Därför står vi ut".

I framtiden, när och om fabriken äntligen är deras, vill de lägga om tillverkningen, eftersom den nya regimen tagit bort tullrestriktioner för elektronik och därmed gjort marknaden svårare. Det finns möjlighet att få lån från banker och fonder.

Sådana här fabriksockupationer har hänt tidigare i Peru. En gång segrade arbetarna, en annan gång stormades fabriken, flera dödades och ägaren tog över igen. Kvinnorna på Conel är fast beslutna att vinna detta utnötningskrig. Och vi kan hjälpa dem att göra det. Genom att sätta in pengar på pg 11 24 16-3 "Conel". Vi kan också ta kontakt med föreningen Peru Solidaritet c/o Lak, Brunnsgatan 4 1tr 111 38 Stockholm, tel. e. 12.00: 08/10 86 24.

Eva Ekelöf

KVINNOKURSER OCH

Jakobsbergs Folkhögskola

Box 161 175 23 Järfälla, tel. 0758/304 44

KVINNOPROJEKT 1981-82, studier i kvinnohistoria, könsroller och kvinnoorganisationer. Kvinnor studerar sin historia och sin situation i dagens samhälle för att bättre kunna delta i arbete för att förbättra kvinnors villkor.

Öppen för alla som fyllt 18 år. Inga förkunskaper krävs. Deltagarna styr innehållet och arbetsformerna. Kurstid 34 veckor, börjar 19/8.

PROJEKT FREDARBETE kurs 1 termin (17 veckor) med möjlighet till förlängning. Målsättningen är att genom ökade kunskaper aktivt arbeta för fred.

Åsa Folkhögskola

640 24 Sködinge, tel. 0157/500 11

KVINNA IGÅR IDAG IMORGON samhällsstudier ur kvinnoperspektiv, kvinnokul-

FREDSMARSCHEN 81

Den stora fredsmarschen från Köpenhamn till Paris som 3 kvinnor i Norge tagit initiativ till kommer att börja med ett möte i Köpenhamn den 21 juni. Själva marschen börjar den 22 juni. Den går mot Roskilde. Den 28 juni är den i Kiel, 5 juli i Bremen, 7-8 juli i Eindhoven, 23-24 juli i Bryssel, 1 aug. i Noyon och 6-9 aug. är det stor fredsmanifestation i Paris.

Marschens huvudsyfte är att få till stånd ett kärnvapenfritt Europa. De nordiska kvinnorna ska gå under parollen "Ett kärnvapenfritt Norden". Det skall vara 10 stycken från vardera nordiska länderna. *De 10 ska gå hela vägen.* Arrangörerna vill gärna ha kontakt med svenska kvinnor som kan tänka sig en så lång marsch. Kontakta Kvinnokamp för Fred, Svenska Freds o. Skiljedomsfören. eller IKFF.

Samtidigt pågår namninsamlingen för ett kärnvapenfritt Norden. Den kommer att pågå året ut och det är meningen att man ska försöka få de nordiska regeringarna att stå bakom denna appell som så småningom ska lämnas till FN:s nedrustningskommission.

P.S. Beträffande marschen är det meningen att så många som möjligt ska ansluta och gå åtminstone delar av sträckan och mötet i Paris är naturligtvis öppet för alla.

Kommittén för ett kärnvapenfritt Norden
pg. 28 61 43-3

OCH FREDSKURS

tur och kvinnorörelse.

Kurstiden: 24 aug. 1981-14 maj 1982. Under hösten samlas studierna kring temat - kvinnor och arbete. Studierna bygger mycket på deltagarnas egna initiativ och på arbete i grupp. Alla kvinnor över 18 år är välkomna!

Åsa Folkhögskola har också en veckokurs 2-8 augusti som kostar 540 kr för kost, logi och material. Högst 30 deltagare. Den som har kortast utbildning och är äldst får plats i första hand.

LÄRA FÖR FRED

Om kvinnor ska få den kunskap som behövs för att påverka samhället så måste vi börja skaffa fram den kunskapen själva på våra egna villkor. Det har vi insett i vår förening "Kvinnor och arbete i Västerbotten". Vi har ordnat kulturseminarium, kvinnokulturdagar. Nu senast arrangerade vi ett kunskapsseminarium kring fredsfrågor i samarbete med SKV i Skellefteå, Fredrika Bremerförbundet och FN-förbundet i Västerbotten.

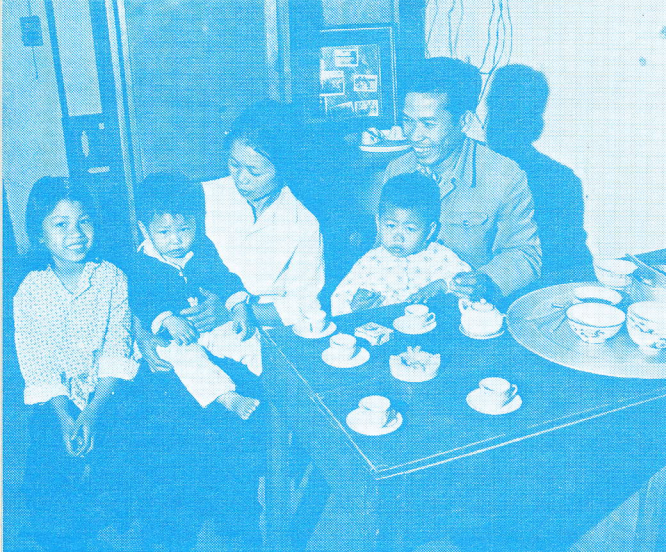
Vi var ute redan tidigt i höstas för att få hyra Lövånger kyrkstad, från fredagkväll till söndagkväll, i månadsskiftet februari-mars. Sedan gällde det att få tag på tre så pass upptagna kvinnor som Berit Ås, Maj Wechselman och Maj-Britt Theorin. Det lyckades vi med. Men även då gäller det att vara ute i god tid.

Vi var sex kvinnor som förberedde det hela. Ketty var jättebra på att söka pengar från stiftelser och fonder som skulle bekosta föredragshållarnas resor och arvoden. Maria var konstnärlig och gjorde fina program. Eva var tålmodig när det gällde att ta emot anmälningar och fixa resor. Inger visste hur man fixade stenciler och höll bra kontakt med pressen. Annika höll i alla möten så att de inte flöt ut. Jag kokade te och höll hus. Jag berättar detta för det är viktigt för hela seminariet om gruppen som har ordnat det hela har haft trevligt tillsammans.

Och jag vågar påstå att det blev en milstolpe i kvinnorörelsen och fredsrorelsen här i Västerbotten. Nu samlades 120 kvinnor från den nya kvinnorörelsen och gamla fredskämpar och vi höll varandra i händerna i en jättestor ring och sjön "I natt jag drömde något som jag aldrig drömt förut" och så sjöng vi "Befrielsen är nära . . . men kan vi, vill vi, törs vi? Ja, vi kan, vi vill, vi törs".

Och vi kände att det kanske är möjligt att bli värdiga efterföljare till samerna. De har nämligen inget ord för krig. Detta var vad Berit Ås berättade för oss. Hon berättade också att många sätter sitt sista hopp till ungdomsgrupperna och kvinnorna. Nya grupper med nya sätt att tänka. Maj Wechselman talade om vår bristande beredskap för ett kärnvapenkrig och vårt sårbara samhälle. Maj Britt Theorin om den snuskiga vapenexporten bl a.

Vi har nu fått syn på varandra; kvinnor i Lycksele, Skellefteå, Umeå och orter runt omkring. Vi har redan träffats efter seminariet för att gå vidare. Och gemensamt för oss alla är att vi vill skaffa mera kunskap och lära oss att bemöta de som är emot vår kamp.

Idealfamiljen i Vietnam skall inte ha mer än två barn. Men idealen är långt ifrån förverkligade. Fyra barn är genomsnittet i norr och sex-sju i söder. Kvinnoklinikerna har en viktig funktion i familjeplaneringen.

I februari 1965 startade SKV:s insamling för Vietnams kvinnor och barn, den första solidaritetsaktionen för det kämpande Vietnams folk på svensk mark.

Vi började med insamlingslistor. Våra medlemmar gick ut och talade om de amerikanska bombningarna över Sydvietnam – de flesta människor visste ju ingenting, eftersom massmedia var tysta.

Sedan kom FNL-grupperna som samlade in pengar på gator och torg och organiserade demonstrationer till USA:s ambassad. Här var alltid SKV:s medlemmar med.

VIETNAM

Så tog vi kontakt med olika yrkesgrupper och skickade brev med inbetalningskort och läsarna av Vi Mänskor blev en fast "stödorganisation." Titt och tätt hade vi inbetalningskort i tidningen.

Bössinsamlingar har pågått i många år och pågår fortfarande på Moderna Museet. Bakom dem står Mia Emsheimer som oförtröttligt skaffar medhjälpare bland SKV:s medlemmar. Exemplet har följts av flera SKV-avdelningar ute i landet.

Olika arrangemang har ordnats för att få in pengar. Stockholms SKV-distrikt höll ett 8 marsmöte på stadsmuseet, om jag inte minns fel var det 1966, som helt ägnades Vietnam. Sara Lidman talade och en fin tombola gav åskilliga tusenlappar.

I oktober 1966 var vi värdar för den internationella barnkonferensen organiserad av KDV. Vi hade glädjen ta emot en stor delegation från Vietnam – 9 kvinnor med den legendariska madame Binh i spetsen. I anslutning till konferensen ordnade vi en underbar Vietnamkväll i Konserthuset med bl a Gisela May och dansare från Bolsjojteatern. Många svenska artister också. Ingen ville ha ett öre i ersättning. Sådant ger också pengar.

Nu måste vi verkligen ta ett krafttag för att snabbt få ihop de 40 000 som fattas för att vårt projekt med hälsocentraler ska bli vad vi lovat Vietnams kvinnor.

Valborg Svensson

Vietnaminsamlingen

Transport:	492 113:63
Ninni Rydsgö, Stockholm	25:-
Kirsten Persson,	
Hisingbacka	50:-
Elly Francke, Göteborg	50:-
Anna Järlestav, Göteborg	50:-
Sonja Berg, Göteborg	50:-
Anna Pettersson, Avesta	10:-
Elsa Holmström, Mölndal	25:-
Ninni Rydsgö, Stockholm	25:-
Margot Jernberg, Kristianstad	100:-
Kirsten Persson,	
Hisingbacka	50:-
"Till Vera Ludvigssons minne"	
Filipstad, B.P Lorentzon,	

Alice Johansson, Enskede	150:-
Gunnel Persson, Lund	200:-
"Till Sven Sundströms minne",	
Bollnäs, K.A. Vennbom,	
Johanneshov	200:-
Edit Hübinette,	
V:a Frölunda	100:-
Mia Bolling, Sigtuna	100:-
Anna Pettersson, Avesta	10:-
Ingrid Ask, Malmö	25:-
J. Rudling	
C Haglund, Stockholm	200:-
Gun Lindgren, Gällivare	40:-
Sonja Borg, Göteborg	50:-
Kirsten Persson,	
Hisingbacka	50:-
Edith Vennsten, Uddevalla	100:-
Anna Pettersson, Avesta	10:-
Insaml. Moderna Museet	

Stockholm genom	
Mia Emsheimer	580:-
Anna Pettersson, Avesta	10:-
Mia Emsheimer, insaml.	
Stockholm	500:-
"Till Helga Forslund minne"	
Bjurslätt SKV	100:-
Ninni Rydsgö, Stockholm	50:-
Mia Emsheimer	
insaml. Stockholm	525:-
Karl Nilsson, Höör	50:-
Anna Pettersson, Avesta	10:-
VPK Östermalm-Värtan	163: 50
Ninni Rydsgö, Stockholm	25:-
Charlotte Lundblad, Lund	100:-
Anna Pettersson, Avesta	10:-
Insaml. moderna museet	
genom Mia Emsheimer	
Stockholm	585:-

Summa:

496 492: 13

Använd inbetalningskortet och skicka in ditt bidrag till kvinnoklinikerna.

Kvinnonavdelning på Bach Mai-sjukhuset i Hanoi. Hit skickas svåra fall som byklinikerna inte anser sig kunna klara av.

SKV UTRUSTAR KVINNOKLINIKER

Vietnam står inför verkligt allvarliga problem; ekonomiska, utrikespolitiska, skördekatastrofer, isolering. Istället för den förbättring av levnadsvillkoren folk trodde på för några år sedan har de fått uppleva hur livet blir allt svårare. Det finns till och med risk för akut hungersnöd.

Precis som under kriget mot USA är Vietnam idag ett av världens fattigaste länder. Men det är fortfarande ett land där fattigdomen delas någorlunda jämnt, där alla har möjlighet till utbildning och hälsovård. Svårigheten ligger i att hålla kvalitet på undervisningen när det saknas skolmateriel, att hjälpa sjuka när det inte finns några mediciner.

SKV har en lång tradition att hjälpa Vietnams kvinnor och den har vi för avsikt att hålla fast vid, och nu med en mycket konkret inriktning.

Från och med inbetalningskortet som vi bifogar med det här numret, kommer de pengar som vi samlar in att gå till utrustning av hälsocentraler på landsbygden. Det är framför allt gynekologisk – och obstetisk – utrustning till kvinnokliniker som ligger i anslutning till hälsocentralerna. SKV har fått ett stort projektbidrag från SIDA till samma ändamål, men för att nå de målsättningar som är uppställda, **att utrusta tio kliniker i norra Vietnam**, behövs det mycket pengar.

Utrustningen till en klinik kostar ungefär 50 000 kr, och för att klara vår målsättning behöver vi samla in minst 40 000 kr på ett år.

Använd bifogat inbetalningskort och ge ditt stöd. Kvinnorna i Vietnam behöver vårt stöd

nu i dagens svårigheter, kanske ännu mer än under den tid de framgångsrikt kämpade mot amerikansk imperialism. □

Kvinna i Vietnam av i morgon. Hon är uppvuxen under krig och fattigdom. Framtiden ter sig mycket osäker, men det skall mycket till innan hoppet om en bättre tillvaro försvinner.

ARVIKA

På Kulturcaféet läste Ingrid Udenius dikter och talade om kvinnan i litteraturen och Tina Norderheim talade om kvinnorollen förr och nu.

VÄSTERÅS

Föreningen Kvinnokultur ordnade demonstration. Paroller för arbete och fri abort mot porr. Öppet hus på Hållgatan.

UPPSALA

Demonstration samlade 300 personer. Domitilia Barriós de Chungara talade om kvinnokampen i Bolivia. Detta var redan den 7 mars. Dagen därpå 8 mars ordnades kvinnoseminarium kring "Vad kan vi göra mot den sociala nedrustning som drabbar kvinnorna".

SÖDERTÄLJE

De olika kvinnoorganisationerna kunde inte enas. 3 olika arrangemang SKV, Vpk och Folkkampanjen på Lunahuset. Solveig Kempe talade om fredsfrågan.

LULEÅ

2 olika demonstrationer. Socialdemokratiska kvinnor ställde inte upp på paroller mot sociala nedrustningen men det gjorde kvinnogruppen i Luleå och SKV.

LJUNGBY

Fredrika Bremer-Förbundet och SKV hade gemensamt ett möte mot den försämrade barnomsorgen som kommunen planerar.

VÄXJÖ

Demonstration under parollerna Rätt till meningsfyllt arbete. Kamp mot den sociala nedrustningen.

KARLSTAD

Kvinnodagen firades på Mariebergsgården. Harriet Clayhills talade om kvinnokultur. Man övade röstbefrielse och självförsvar och dagen avslutades med dans till tjejgruppen Häxfeber från Göteborg.

LINKÖPING

Eva Wirén talade om kvinnoarbetslösheten i Folkets Hus, sång och dans, bl a från Chile och Grekland.

MOTALA

Appellmöte för fred på Stora Torget inledde temavecka om avrustning och fred. Uställning i Folkets Hus.

ÖREBRO

Man firade 8:e mars för fjärde året i rad. I år med en temadag på A-huset. Internationell kvinnosolidaritet var temat och Rosa Suzare från Argentina talade om kvinnokampen och förtrycket i Sydamerika. Sång, utställningar och bokbord. Överskottet gick till befrielsekampen i El Salvador.

SALA

SKV har utställning på stadsbiblioteket om nedrustning och miljöproblem.

FAGERSTA

Uställning i biblioteket av kvinnolitteratur.

SKELLEFTEÅ

På eftermiddagen ordnade vi möte i en skolmatsal med temat MAT och MAK - MUDI-MUMS. Bildvisning och information om MUDI-MUMS idéerna av Olle Viklund tidigare med i mudi-mumsmatlag i Gävle.

Efteråt matservering med följande meny:

Linssoppa
Vitkålssallad
Hembakat bröd
Keso + kikärtspastejer
Örtte, juice till barnen
Bokkaféets kanelbullar

Pris 15 kr/vuxen

En stunds musikunderhållning, sen allmän diskussion och frågor kring det här med maten. Mötet mycket välbesökt, ca 80 personer. Allt kändes mycket lyckat, vi lyckades förena nytta med nöje. Brödet bakades i förväg av SKV-tjejer. Maten lagades under ett par hektiska timmar i förväg. Vi hade ett bokbord som gick bra, bl a såldes Vi Mänskors matnummer.

Vi gjorde reklam i förväg genom små A 4-affischer, vi lät oss bli intervjuade i lokalpressen, hade gratisannons i "kulturdagboken".

Mötet gick med ett överskott på 188 kr sen lokal, mat, reseersättning, musikerlön betalats. Av dessa fick 75 kr gå till parkeringsböter som vi ådrog oss i samband med fredsdemonstrationen på luciadagen. Resten av överskottet ska skänkas till Vi Mänskor.

Skellefteå SKV-avdelning Karin Forsberg

8 mars i Stockholm

Internationella kvinnodagen i Stockholm blev ett genombrott för kvinnosolidariteten. Efter förhandlingar under hösten på initiativ av fredrikorna hopade Grupp 8 av och ville ordna en socialistisk demonstration, som skulle ha gjort det omöjligt för t ex Kvinnokamp för fred och flertalet övriga kvinnoorganisationer att delta. Men i januari kom åttorna med igen, på villkor att ingen gemensam plattform skulle antas för demonstrationen. Det gick de övriga med på och resultatet blev att ett tjugotal kvinnoorganisationer och grupper demonstrerade gemensamt i Stockholm 8 mars i år!

I spetsen av tåget gick en fanborg – många fanor syddes veckorna innan! Sen kom invandrarkvinnor från tolv länder tillsammans med Internationella föreningen för invandrarkvinnor. Övriga deltagande organisationer var SKV, Grupp 8, Kvinnokamp för fred, Socialdemokratiska kvinnodistrikten, Centerkvinnorna, Folkpartiets kvinnoförbund, Arbetskvinnor, Kvinnohusgruppen, Lesbiska feminister, Alla kvinnors hus, Tusen systrar, Internationella kvinnoförbundet för fred och frihet, Fredrika Bremerförbundet, Syndikalistiska kvinnor och Tvärpolitiska bröstcancergruppen.

Varje organisation bestämde själv vilka paroller den ville föra med i tåget. SKV:s Stockholmsdistrikt hade som sin huvudparoll valt "Kamp mot den sociala nedrustningen!" Dessutom hade vi fredsparoller och en paroll om internationell kvinnosolidaritet.

Demonstrationen inleddes med sång och musik av invandrarkvinnor och IFFI:s ordförande Mira Kakossaios höll ett inspirerat fredstal. Det avsluta-

des med ett budskap till kvinnorna i hela världen, som återges här intill. Vid avslutningen talade Hanna Olsson, välkänd genom sitt arbete i prostitutionsutredningen, om kvinnosolidaritet.

Demonstrationen hade mellan 5 000 och 7 000 deltagare, mest kvinnor. Trots snöslasket var stämningen glad och varm. Och det bästa av allt – efteråt var alla överens om att vi ska fortsätta samarbetet nästa gång.

Britta Ring

Fredsbudskap

Till världens kvinnor, antaget av de församlade i Kungsträdgården i Stockholm 8 mars 1981:

Vi kvinnor som samlats i Stockholm den 8 mars 1981 vill rikta detta budskap till alla kvinnor i hela världen. Freden är hotad för oss alla, inte bara av kärnvapen och neutronbomber utan också av den ofrihet som många folk och länder lever under. Utan frihet ingen varaktig fred, utan fred inget liv för någon av oss på jorden. Vi kvinnor som inte dagligen drabbas av krig och ofrihet får inte glömma detta samband mellan fred och frihet. Överlåt inte ansvaret för freden på männen! Vi måste alla, alla kvinnor i hela världen kämpa tillsammans för vår frihet.

Kvinnohus och kvinnolokaler

Kvinnohuset

Snickarbacken 10
111 39 Stockholm
Tel 08/10 76 56
Jourtel 08/10 08 00

Alla kvinnors hus

Svartensgatan 3
116 20 Stockholm
Tel 08/44 30 70

Bokhandeln Kvinnfolk

Heleneborgsgatan 46
117 32 Stockholm
Tel 08/69 79 70

Stockholms kvinnocentrum

Birger Jarlsgatan 22
114 34 Stockholm
Tel 08/10 52 90

Föreningen för

Kvinnokultur

Hållgatan 12 A, 2 tr
722 11 Västerås
Tel. 021/12 67 60

Kvinnojouren

i Uppsala
Fred—Lörd kl 20—24
Tel 018/11 56 50

Kvinnohuset

Gamlestadstorget
415 02 Göteborg

Bokhandeln Bröd och Rosor

Haga Nygata 13
413 01 Göteborg

Kvinnocentrum

Lilla Alkatan 8
221 01 Lund
Tel 046/14 93 97

Bokhandeln Halva Himlen

Engelbrektsgratan 11
701 12 Örebro

Kvinnohuset i Oslo

Rådhusgata 2
Oslo 1
Tel 41 28 64

Kvinde-huset i København

Gothersgade 37
11 23 Köpenhamn

Kvindecetret

Nansengade 1
13 66 Köpenhamn K
Tel 01/14 16 76

Svenska Kvinnors Vänsterförbund

Box 3120 103 62 Stockholm Tel: 08/11 49 61 Månd—fred 9—14, onsd till 20.00

Postgiro 50 50 95—0 Insamlingskonto: 5 13 23—4

SKV är partipolitiskt obundet och verkar för ett demokratiskt samhälle med en ekonomi som inte bygger på profit utan på människors behov, ett samhälle fritt från alla former av förtryck.

Förbundets målsättning är att verka för jämlikhet mellan kvinnor och män och för kvinnornas deltagande på alla områden av det ekonomiska, sociala och politiska livet, samt att verka för ett socialt och ekonomiskt rättvist samhälle där alla har ett meningsfullt arbete.

● Att verka för ett samhälle där alla barn och ungdomar kan känna trygghet och har lika värde, och där de tillförsäkras fysisk och psykisk hälsa och ges samma utbildningsmöjligheter.

● Att verka för fred, allt framtidsarbets grundval — mot krig och imperialism, krigens främsta orsak. Förbundet vill verka för allmän och total nedrustning.

● Att verka för skydd av vår egen och framtida generationers miljö, för ett resursbevarande samhälle som tar hänsyn till människors verkliga behov och sambanden i naturen.

● Att verka för solidaritet mellan folken, för folkens nationella oberoende, för de förtrycktas befrielsekamp, för en värld fri från varje form av ekonomiskt, politiskt, socialt och kulturellt förtryck, mot fascism och rasism. Att bekämpa all kommersiell exploatering av såväl vuxna som barn.

*

SKV har i korthet följande historia. 1914 bildades Föreningen Frisinnade Kvinnor under parollen: Mot krigspsykos, för demokrati och kvinnors likställighet. År 1931 utvidgades förbundet så att ett samarbete blev möjligt mellan alla kvinnor som önskade en samhällsutveckling i vänsterriktning. Då fick förbundet sitt nuvarande namn.

År 1946 anslöts Svenska Kvinnors Vänsterförbund (Swedish Women's Left Federation) till Kvinnornas Demokratiska Världsförbund, KDV, (Women's International Democratic Federation, WIDF).

KDV har 129 anslutna organisationer i 114 länder med flera hundra miljoner medlemmar. KDV har tillerkänts konsultativ status hos FN:s ekonomiska och sociala råd samt hos UNESCO. Denna status innebär rätt att yttra sig vid sammanträden och att framlägga egna förslag muntligen eller skriftligen.

SKV-avdelningar

Arvika

Brita Tener
Högåsvägen 4
671 00 Arvika

Ambjörby

Ellen Eriksson
Box 414
680 52 Ambjörby
Tel 0563/802 32

Båtskärsnäs

Lilly Johansson
Box 203
950 54 Båtskärsnäs

Deje-Forshaga

Monica Ranung
Bokliden 20
667 00 Forshaga
Tel. 054/705 34

Finspång

Anna-Lisa Göransson
Grytgölsvägen 24
612 00 Finspång

Gotland

Gunilla Manneke
S:t Klemensgatan 3
621 00 Visby

Göteborgsdistriktet:

Evy Andrén
Baryongatan 4
421 38 V:a Frölunda
Tel 031/47 40 02

Huskvarna

Ingrid Nilsson
Munkgatan 5
561 00 Huskvarna
Tel 036/13 74 55

Karlshamn

Sonia Karlsson
Pl 1049
290 72 Asarum
Tel 0454/291 60

Karlstad

Sonja Andersson
Bergslagsgat. 2 B
652 22 Karlstad
Tel. 054/181 96

Katrineholm

Inger Andersson
Wasavägen 62 A
641 37 Katrineholm

Linköping

Elisabet Persson
Skolgatan 9 A
582 34 Linköping

Ljungby

Anna Greta Svensson
Brogård
340 12 Annerstad
Tel 0372/220 69

Luleå

Agnes Wennberg
Krongårdsringen 30
951 00 Luleå
Tel 0920/195 34

Lund

Astrida Svensson
SKV-Lund
Box 1208
221 05 Lund
Tel 046/14 94 04

Malmberget

Siv Lundberg
Grevgatan 13
971 00 Malmberget
Tel 0970/218 26

Motala:

Irene Ernstål
Gustavsviksvägen 117 A
591 72 Motala
Tel. 0141/577 18

Piteå-Munksund

Siri Aldrin
Strandvägen 5
941 00 Piteå
Tel 0911/372 66

Sala

Ann Genell
Rosenbergsgatan 20
733 00 Sala
Tel. 0224/137 76

Skellefteå

Kristina Näsström
Fack 96, Lasarettet
931 86 Skellefteå

Skövde

Karin Sandelin
Mariestadsvägen 75
541 00 Skövde

Stockholmsdistriktet

Britta Ring
Råggatan 8
116 59 Stockholm
Tel. 08/43 16 36

Södertälje:

Sanna Töringe
Holfastvägen 9
151 36 Södertälje

Uppsala

Kristina Östberg
Väktargatan 30 A
754 22 Uppsala.

Växjö

Karin Hartvig
Öjabyvägen 93
352 50 Växjö

Ängelholm:

Charlotte Hamilton
Össjö Pl 265
262 00 Ängelholm

Örebro

Monica Serrander-Jansson
Postmästergatan 14
703 78 Örebro

dem, adoptera bort dem, förfoga över deras inkomster.

Nå, de manliga ättlingarna fick snart olika möjligheter att "emancipera" sig och uppnå myndighet vid rimlig ålder. Kvinnoemancipationen dröjde som bekant. Ett allt fastare juridiskt nätverk snärjde in kvinnorna. Myndigheten och ansvarigheten togs ifrån dem.

Gift svensk kvinna fick myndig status först 1920.

Patriarkerna

Patriark var till att börja med en kyrklig titel. I Nordisk Familjebok 1915 har begreppet vidgats, men är fortfarande positivt för att inte säga idylliskt:

"Patriarkalisk: som påminner om de okonstlade sederna och det harmoniska familjelivet under den patriarkaliska, förment gyllene tidsåldern; landsfaderlig, handhavd med mild myndighet, utan att vara bunden av laga bestämmelser."

Det står över diskussion att patriarken vet bäst. Han sitter på toppen av den grundmurade pyramiden, med goda förbindelser uppåt till Överfadern i skyarna och med kanaler nedåt genom hierarkierna.

Edmund Dahlström och Rita Liljeström har nyligen gett denna definition av patriarkatet:

"Patriarkat betyder att männen starkt dominerar de övergripande samhällsinstitutionerna i ekonomi, politik och ideologi-religion, att fadern är familjens överhuvud och bestämmer över reproduktionen och att männens herravälde bärs upp av helt manliga sammanslutningar och sällskap såsom militära inrättningar och brödrasällskap."

En saklig definition, en beskrivning av ett idealtillstånd skulle ännu 1800-talets familjefäder på alla nivåer ha häv-

dat. Först i och med att vi kvinnor har börjat se på samhället och historien, i och med att vi har börjat omvärdera utvecklingen och se på den ur nya synvinklar har begreppet patriarkat fått den laddning det har idag: en laddning av förtryck och maktmissbruk.

"Jag har bara velat ditt bästa"

Det sade alla fäder om något barn vid mogen ålder påstod sig ha fått för mycket stryk. I Fredrika Bremers *Hemmet* säger Alma, efter att ha beklagat sig över faderns hårdhet och orättvisa: – Men han

älskar oss på sitt sätt – då svarar Hertha:

– Ja, precis som slavägarna sägas älska sina slavar och ta hand om dem.

Principiellt har Gud varit god, kungen god, riddarna goda, ämbetsmännen omutliga, husfadern rättvis... Men när kontrollen sviktar så sviktar också principerna. Herrarna har haft för mycket makt, mer än de har kunnat bära. Låt oss skriva det med stora bokstäver:

MAKT KORRUMPERAR

Makten har korrumperat männen. Tusentals år av makt lärde dem att utöva sitt maktmissbruk oreflektat,

foto: Micke Agaton

som en naturlig sak.

Men vi skall inte glömma att även maktlöshet förstör. Tusentals år av maktlöshet lärde kvinnorna att vara till lags, att hålla tyst, att gå listiga bakvägar. Också efter att vi formellt har blivit kvitt förmyndarna har vi fortsatt att bära dem med oss i vår inre programmering.

Det patriarkala arvet gör vi oss inte kvitt på en veckända. Men nu tyder många tecken på att en avgörande gräns är passerad. Det obefläckade faderskapet är allvarligt ifrågasatt. Det går inte längre att obekymrat tala om obstetrikens far, psykoanalysens far, arbetarrörelsens far... det kommer alltid något fruntimmer och frågor:

– Vad hände *egentligen*, vad hette modern?

Det är rätt att göra upp- ror

Jag tror att allt fler kvinnor i allt raskare takt mister själva respekten för patriarkatet.

Det är numera en karikatyr av sig självt – ofta en skrämmande karikatyr, det skall vara säkert. Framförallt, det håller inte mer vad det lovar. Allt färre kvinnor får så mycket positivt ut av systemet i trygghet och stöd att det uppväger nackdelarna.

Filosofier och tänkare talar idag mycket om det pågående "paradigmskiftet". Ny fysik och matematik och annat världsbildsomstörtande är med i bilden. Skall fadersmakten gå helskinnad ur omvälvningarna?

Vi kan alla bidra till att den inte gör det. Det är visserligen i många avseenden tungt och smärtsamt att släppa sina trygghetssymboler, men när de i alla fall har blivit ihåliga är det dags att göra det. Visst har också det att göra sig av med förtryckarna ett pris: vi mister beskyddet. Men det kan det vara värt. □

Jag hatar patriarkatet

Jag hatar patriarkatet, ska säga er varför, det krossar kraft och kärlek och gör att människor dör, det kväver allt som lever hos dem som inget vet, och pressar känslan ner, ner, ner till död likgiltighet.

Det tar ju död på kvinnor, det känner alla till, i länder där den lön man tjänar inte räcker till, först äter männen själva och skålar med varann, sen ger de sina söner så mycket som de kan.

Om ni som sitter tysta och låter detta ske, förbannat är vart steg ni tar för att ni inget vet, och särskilt ni som själva har munnen full av jord och ändå tror på härskarna som stjäla ifrån ert bord.

Ja, ni som själva trampas ner och står vid en maskin och tillverkar de vapen som kan döda mänskligt liv och inte orkar fråga mot vem gevären vänds och aldrig skådar upp mot skyn där nya stjärnor tänds.

Ja, ni som själva tuggar sten och offerar allt ert liv och sätter er på alla som är svagare än ni, på kvinnor barn och bögar som begått ett enda brott: att födas utan vapen eller vilja slippa slåss.

Jag hatar patriarkatet för det har stympat mej och aldrig lärt mej tala som jämlike till dej, och mina bästa vänner har det till hälften kvävt så att de är som döva för allt de aldrig levt.

finns på skivan "Landet jag är van vid" SRS 4634
text & musik Jan Hammarlund

foto: Mücke Agaton

Yrkesarbetande pappa

*"Det är inte alltid så lätt att förena yrkes- och familjeliv i ett jämlikt föräldraskap" säger **Björn Hamrin** som har skrivit denna novell. Till vardags arbetar han med föräldrautbildning på Socialstyrelsens h-nämnd.*

– Jävlar i helvete, skrek han och tryckte ner gaspedalen hårt.

I vanliga fall var han rädd om bilen som visat sig vara ett lyckoköp, en Saab -68 för 1 700:-.

Grusvägen dammade och han väjde inte för guppen. Han hade lämnat huset tjugo över nio och fick stå på bra för att hinna med tåget nio

ma hem efter jobbet trött, ännu tröttare efter nattövningarna, och ta över hemma?

Han bet ihop tänderna och saktade farten vid stationen. Två minuter. Han skulle hinna med tåget. Ändå var han en och en halv timme försenad till jobbet.

– Det är för jävligt, mumlade han medan hetan steg i kroppen. Han ville skrika rakt ut över hela perrongen och det ryckte i benen. Han ville sparka rakt in i pendeltågets sidoplåtar, hårt så det brakade.

Han fick fönsterplats och försökte lugna sig, läsa lite. Men tankarna gled tillbaka till Anna och deras 8 månaders son Johan, han hade ba-

ill. Karin Hartwig

och trettiofyra från Kungsängen.

– Jag orkar inte med detta förbannade bråk och stön varenda jävla dag, vrålade han med all kraft nu när ingen ändå kunde höra honom.

Va fan ska jag kliva upp tre gånger på en natt och byta blöjor när det är jag som har arbetsdag idag och behöver sova, bara för att hon är förkyld. Hon får sova ut. Sedan vaknar hon och säger att hon är så pigg att hon säkert kan gå på det där mötet ikväll. Då ska jag kom-

ra skrattat när dom grälade. Som om han hade trott att det varit en rolig lek.

– Det är ta mig fan ingen lek att få barn, sa han högt och bestämt för sig själv och i samma sekund förvånad över att höra sin egen röst.

Han upptäckte att en äldre kvinna satt mitt emot, att hon såg på honom grundligt en stund. Sedan blev hennes rynkiga ansikte varmt och milt och hennes ögon log mot honom:

- Nej, det är det inte, sa hon och såg ut genom fönstret och åter på honom:

- Det är hårt arbete, det är det sannerligen.

Det var som om den gamla hade förstått honom, som om hon sett att den unge mannen upptäckt något om barn och hemmaliv.

Han hade levt så i åtta månader nu - på halvtid. Halva veckan hemmaliv halva veckan arbetsliv. Och i natt hade han varit uppe tre gånger för att Anna var så förkyld. Han hade gått upp och bytt och tröstat bara för att hon skulle hämta sig. Självklart! Och då försover han sig. Sedan har hon mage att säga att hon ändå ska gå på det där mötet ikväll.

- I helvete heller! hade han fräst tvärlisket. Jag ställer inte upp på sånt här mer.

- Vad menar du? Hade hon sagt medan te-koppen stannat på halva vägen.

- Jag menar att du ta mig fan inte ska gå på några möten. Du är ju genomförkyld och Johan också.

- Men jag är ju ordförande och det är viktigt, jag måste ringa 15 samtal annars och du vet hur . . .

- Det skiter jag i. Igårkväll kom jag hem dödstött. Du är utslagen. Johan hostar. Då tar jag hand om allt hemma och du kan lägga dig och sova ordentligt. Inte fan ställer jag upp på det bara för att du ska bli lite halvfrisk så du kan gå på sammanträde ikväll. Aldrig. Då kunde du ha gått upp i natt också så jag hade fått sova eftersom det är min arbetsdag idag, det har vi ju bestämt, eller hur? Jag går inte med på att du ger dig av halvsjuk ikväll.

- Men om jag är sjuk då kan jag inte heller ta hand om Johan . . .

- Hörrudu! Igår frågade jag dig om jag skulle stanna hemma.

- Gjorde du?

- Ja det gjorde jag.

- Det hörde inte jag.

Han hade dragit djupt efter andan, druckit ur koppen och med en halv smörgås i munnen sagt:

- Det är för jävligt att du ska gå på det där sammanträdet. Det drabbar ju mig och Johan om du blir sämre av att ge dig av in till stan och vara högeffektiv en hel kväll. Menar du att jag först ska jobba och sen ta hand om dig och fixa här och samtidigt sköta Johan? Jag orkar inte det . . . och han hade känt hur tårarna velat tränga fram.

Han såg ut genom tågfönstret ner i Karlbergskanalen. Snart var dom framme vid Centralen. Hans kropp kändes tung och han tänkte att han nog var tröttare än han ville erkänna. Han suckade, en djup suck, och damen mittemot log mot honom. □

Peter Gustav Johansson skriver i följebrevet till sina dikter:

När jag väntade min dotter Moa och känslomässigt försökte förbereda mig inför det kommande faderskapet saknade jag väldigt ofta positiva förebilder. Tomrummet kändes svårt. Fadersgestalten var för mig den ständigt arbetande mannen, tillrättavisaren, vec-kopengsutdelaren etc. . . . i stort sett något negativt. Hur skulle jag vara? Jag tror något positivt håller på att ske. Män tar större och större ansvar för sina barn. Pendeln börjar svänga. Men jag tror att det gäller att ta fatt i de positiva saker som håller på att ske. Ge utrymme också för de manliga känslorna kring graviditet och tiden efteråt som nybliven pappa. Positiva såväl som negativa.

Fotspår

Vem satte dit trappsteget och den tvärbranta barnvagnsrampen utan ledstång

Vem har bestämt trottoarkantshöjden och tunnelbanenedgångens omöjliga utformning

med hissdörren som öppnas åt "fel håll"

Vem plogade igen gångbanan så att vägen hem blev tio minuter längre

I en stad planerad av män (för män och bilar) förvandlas mina promenader med dig till besvärliga djungelmarscher Andra män med barn och vagn blir liksom jag i kamp med våra fäders lösningar en sorts könsrollsöverskridandets förtrupper

Välkända vägar
plötsligt lika fientliga
som välkända:
För våra mödrar
(den gången det begav sig)
är det inget nytt

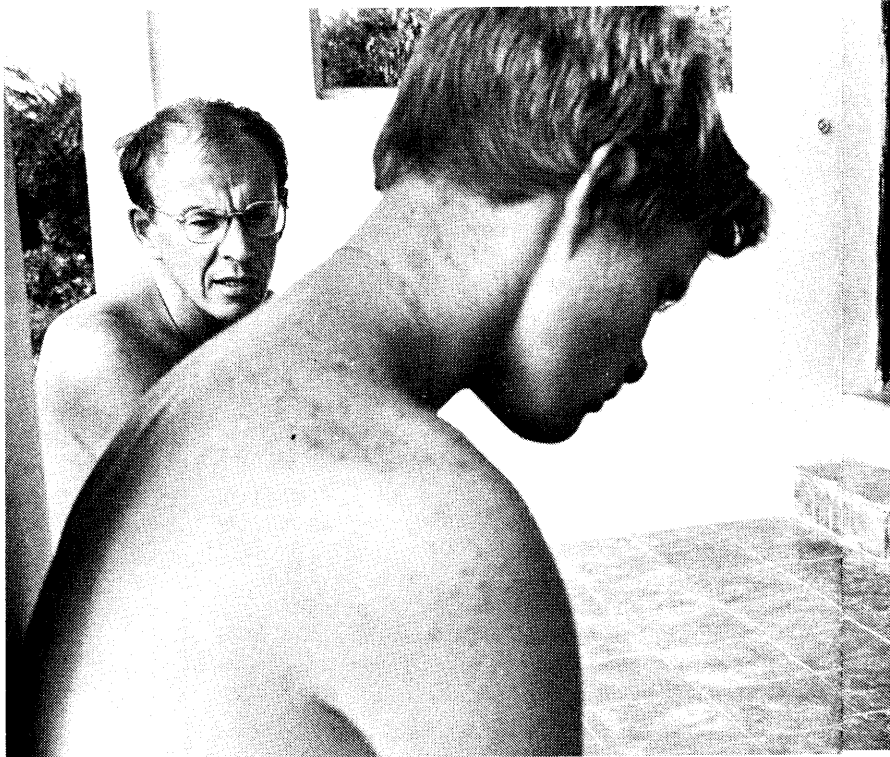
Peter Gustav Johansson

Fyra fäder.

Hur ser fäderna på sig själva, sin bakgrund och framtid? **Tjia Torpe** har träffat fyra fäder som ger sin syn på svårigheter och möjligheter i faderskapet.

Gunnar, Nicke, Lasse och Gerry har träffats regelbundet i tre år och pratat om det som känts viktigt för dem. Om barn domen, jobbet, tjejer, barn och om de konflikter detta innebär för dem. Det har varit jobbiga men viktiga och utvecklande samtal.

Samtalet följer på nästa uppslag

Gerry Sandin 36 år

När jag var riktigt liten bodde vi i två rum och kök i en förort till Stockholm. Mormor i köket, moster som var fränskild och hennes två ungar i det ena rummet och farsan, morsan, brorsan och jag i det andra. Alltid var det något på gång. Farsan var typograf. Han jobbade skift. Han var duglig. Han ställde upp mycket för oss. Han skjutsade hela fotbollslaget i sin folka och tvättade lagets tröjor. Annars skötte morsan allt hemma. Min morsa är otroligt generös med allt utom att säga att man duger. Jag var ganska bra i

plugget, sprang fortast, men det spelade ingen roll. Jag dög inte i alla fall. Jag ville ha den där bekräftelsen av henne som jag aldrig fick. Att bli bekräftad som person. Jag har blivit expert på att ge och bjussa men aldrig ta för mig. Jag har fått så mycket i mina relationer men samtidigt har jag upplevt att jag inte har dugt. Nu lever jag i en relation som jag vid Gud hoppas ska hålla. Jag orkar inte med fler separationer.

Jag har två barn från mitt första äktenskap, Leonard tio år och Sebastian åtta år. Jag jobbar som bildterapeut inom omsorgsverksamheten och jag skriver.

Nicke Wall 42 år

Jag är uppvuxen i bruksmiljö i Västmanland. Pappa var privatchaufför. Vi levde med ena foten i arbetarmiljö och den andra på herrgården. När min pappa behövdes på herrgården, hur futtigt det än var, så måste han dra på sig sin uniform och bocka iväg. Det var alltid viktigare än att ställa upp på oss. Det är bakgrunden till ett väldigt starkt klasshat som jag har. Jag föraktade länge min pappa som fann sig i detta. Han var en frånvarande och straffande pappa. Det hängde ihop med min mam-

förklarar

foto: Cina Gotby

mas ängslan. Hon var förfärligt rädd om mig och klamrade sig fast vid mig därför att vi var så mycket ensamma. Pappa klarade inte av ängsligheten. Han fick leta efter mig när jag kom hem försent och då fick jag ofta stryk. Pappa är död nu. Det känns som jag ensam burit på mamma och fortfarande gör det.

Sedan 1964 arbetar jag på ett statligt verk. Jag har gjort min karriär. Nu är jobbet inte så viktigt för mig längre. Jag är skild sedan sex år. Jag har två pojkar, Tomas sjutton år och Joakim fjorton år. Jag försöker att hitta en ny relation men hittills har det inte gått så bra.

Gunnar Sundgren 37 år

Jag har växt upp i en kulturellt rik, men ekonomiskt utarmad miljö. Mina föräldrar skildes när jag var sex år. Under deras artonåriga äktenskap var det ständiga konflikter. Två år efter skilsmässan lades farsan in på psyket. Morsan tog ensam hand om oss sex ungar. Hon var oskold, hon hade treårig folkskola. Men hon hade litterära ambitioner. Hon lyckades vara författare vid sidan av att hon klarade familjen. Mina tidigaste minnen är från landet. Vi hade en gård som försvann i samband med skilsmässan. Det var den stora familjetragedin. Då förlorade morsan livsgnistan. Sedan var det bara kamp för existensen. När jag var sju flyttade vi till Stockholm. Mina äldre bröder var mina enda mansförebilder. Jag har tyckt det har varit farligt att vara man och framförallt att vara farsa. Jag har haft svårt att handskas med dominerande och starka tjejer, som jag ändå har sökt mig till, utan att själv försvinna.

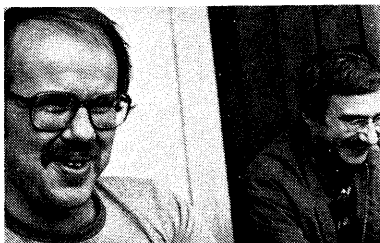
Jag arbetar som lärare men är tjänstledig för att skriva en avhandling om alternativ pedagogik. Jag är nygift sedan i somras. Jag har en dotter, Lina ett år, och väntar ytterligare ett barn.

Lasse Joelsson 36 år

Jag är uppväxt i Stockholm, på Östermalm, som portvaktsgrabb därnere, inne på gården. Farsan försökte hänga med på jobbet men klarade inte pressen där. Hemma var han ibland rytande och domderande. Man visste aldrig var man hade honom. Men pappa var också kärleken. Han kunde satsa oerhört mycket på mig och syrrorna.

Morsan har alltid klarat av. Hon är ett urberg av styrka. "Det är det man gör med sina händer som betyder något". Men å andra sidan så tycker hon att de däruppe egentligen är bättre. Jag fick vara mammas lille man som skulle visa att män också duger. Det har jag fått ut mycket av men det har också gett en skrajsenhet att vara karl. Jag har alltid velat lira med i A-laget men alltid känt mig oerhört pressad av att vara med. Jag har gått sju år i analys. Då jobbade jag mest med att ta ut min misstro mot andra. När jag träffade Mia, som jag lever tillsammans med sedan fem år, hade jag bestämt mig för att nu får det vara slut på att bära. Aldrig mer tjejer som kvarnstenar runt halsen. Det var skönt, att inte behöva vara tjejernas förlorade farsa.

Jag arbetar som psykolog. Jag har två barn, Jonas tre år och Björn sex månader.

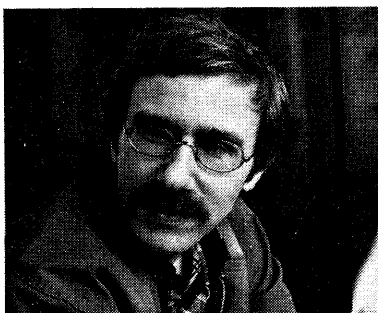
Tjia: Hur har ni varit som fäder?

Nicke: Jag förstod inte vad det innebar att vara pappa när jag fick barn. Jag funderade inte på att vara ledig då. Det fanns inga formella möjligheter men jag kämpade inte för det heller. Det var först när pojkarna var sju och fem som jag började jobba deltid. Jag var hemma två dagar i veckan under nästan fyra år, men jag tycker ändå inte att jag fått den kontakt med mina barn som jag vill ha.

Gerry: Jag har alltid satsat mycket på mina ungar. Jag var hemmapappa när de var små. Jag skrev en pjäs och försökte plugga samtidigt som jag passade barn. När mitt äktenskap sprack insåg jag plötsligt att jag inte skulle ha ungarna hos mig hela veckorna, trots att jag tidigare skött dem. Jag var rädd att förlora barnen, tills jag insåg att jag ändå fanns kvar för

dem. Idag har jag hand om dem ca fyrtio procent om året. Det innebär en väldig uppställning. Jag har fortfarande sådana jobb att jag kan vara mycket med barnen.

Gunnar: Det är svårt för en kille som vill satsa på barn att överhuvudtaget komma till i första skedet. Vi delade på allt praktiskt med Lina, men jag fick inte lika mycket tillbaka som Eva. Eva och Lina var enheten. Eva fick mer av det som gjorde att man orkade, leendena och skratten. Jag fick kämpa mig till det. Nu sedan Eva inte längre ammar Lina är det lättare. Jag tror att

många killar backar ur på det här. Man orkar inte göra hundjobbet utan att få lika mycket tillbaka.

Gerry: Det är lätt att man hamnar utanför redan från första dagen på BB. Jag tror det är en nyckelfråga att tjejer

släpper in killar.

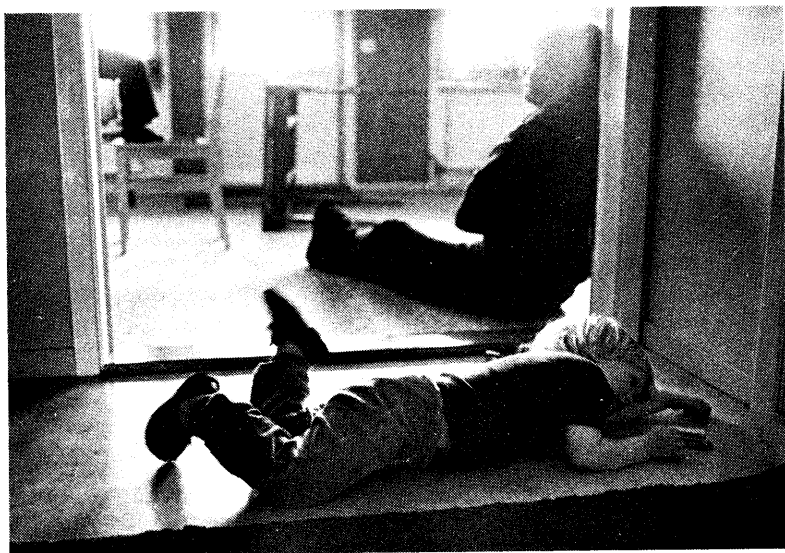
Lasse: Och att man tar sig in. Vi har en dålig tradition bakom oss. Farsor är svikare. Den första reaktionen då man får reda på att tjejen är med barn är att sticka. Jag ville dra från ansvaret, kraven, från hela skiten. Men man måste försöka ha ett längre perspektiv om man skaffar barn. Mia och jag delade på ansvaret för Jonas. Jag fick inte omedelbart belöningar. Vågen dit gick över skitjobb som vi karlar av tradition inte har pysslat med. Jag fick en relation till Jonas via nattvak och blöjbyten. Då investerade jag kärlek och en massa ilska. Jonas lärde mig att få ihop två motstridiga känslor samtidigt. Det är så uppfostrande. Jag unnar alla killar att göra det.

Tjia: Är det självklart för er att ställa upp på barnen? **Verkligheten visar att bara 10% av fäderna utnyttjar den barnledighet de har rätt till.**

Nicke: I min längtan efter barn de senaste åren ligger väldigt mycket av möjligheten att få vara pappaledig. Att få göra om allt det här från början. Jag har levt med ett litet barn nu under en kortare tid. Det har gett mig lustupplevelser som har varit enorma. Närheten, hudkontakten. Ju äldre jag blir desto roligare är det.

Gerry: Jag har behov av mina ungar. Det ungar ger en är ju så otroligt rikt och mycket. Det är vardagsslit i den ena vågskålen och belöningar i den andra. Jag tycker det är väldigt sensuellt med barn, samtidigt som de är en bit av mig själv.

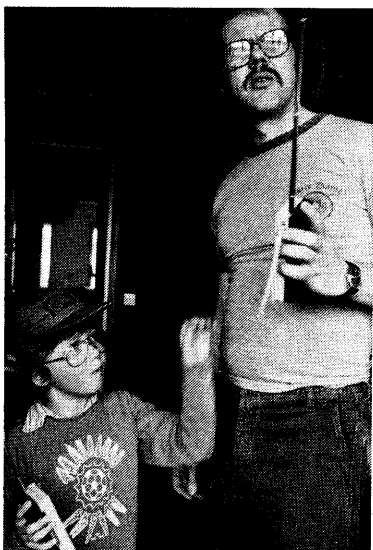
Lasse: Det läskiga med att ha barn är att det är så oerhört bra. Relationen mellan föräldrarna tunnas ofta ut därför att relationen till ungarna är så givande, så sensuellt och sexuellt laddad. När jag sticker ner huvudet till vår lilla Björn. MMMMMMMM, säger

han. Vem annars svarar en på det sättet? Det är solen.

Gunnar: Jag kan inte rationellt förklara varför man skaffar barn idag. Det är framtiden. Har man någon slags tro på att det ska gå, att det ska finnas en framtid, då är barnen en bit av den.

Lasse: Det är också viktigt att erkänna skillnaden mellan tjejer och killar och se vad den betyder. När barnet föds är vi

nio månader efter. I början är mamman och barnet en enhet som vi pappor kan stödja och skydda. Vi får se till att enheten mamma-barn får finnas kvar ett bra tag. Vi måste inte pillra oss in och sära upp dem. Då kan man göra mer skada än nytta. Det är inte självklart för mig att ta pappaledigt under barnets första åtta månader. Jag kommer inte att göra det nu med Björn.

Nicke: Varför inte?

Lasse: Karriär! Det är det dubbla trycket. Jobbet är också viktigt för mig.

Nicke: Har du skrapat på det där Lasse? Är det inte en undanflykt.

Lasse: Jag har inte fajtats för att få vara hemma. Jag var väldigt tveksam förra gången också. För mig är den svåra biten den som rör min manlig-

het. Att smälta ihop, ta hand om, vårda det skulle jag kunna göra väldigt mycket. Jag måste kämpa för att upprätthålla det andra. Att våga klara av, orka med jobbet.

Nicke: Vem är det som har behov av din manlighet?

Lasse: Det har jag.

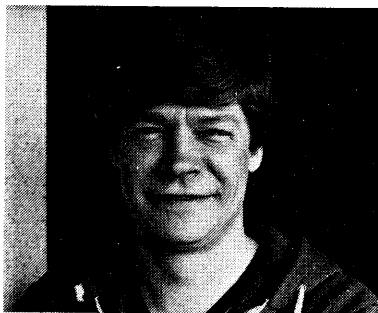
Gerry: Behov av manlighet!? Du har behov av att bekräfta din manlighet. Då kan jag förstå att du inte vågar stanna hemma.

Gunnar: Jag blir sur på dig Gerry. Du kör fram farsarollen bara för att du är farsa i första hand och i andra hand yrkesmänniska. Det är också ett sätt för dig att lösa din konflikt. Jag blir förbannad när du moraliserar över Lasse.

Gerry: Att välja, det är ju så klart provocerande. Jag blev besviken, men jag tar tillbaka det för jag kan se att Lasses behov kanske ser annorluna ut än mina.

Lasse: För mig handlar det också mycket om misstro mot kvinnor. Mia fick det jobbigt när vi fick vårt första barn. Jag var misstänksam mot henne om hon skulle klara av att vara mamma. Den här gången litar jag på henne. Hon får göra på sitt sätt. För henne har jag visat att jag inte tänker sticka. Mia tar till sig hur det

är att vara morsa på ett mycket entydigare sätt den här gången. Hon tar ut sväng-

en, är morsa med stort M. Det är viktigt för henne.

Gerry: Och du blir farsa med stort F som satsar på karriär och kommer hem på lördag, söndag.

Lasse: Ja, men så här kommer det inte att vara för evigt. Det är viktigt att inte låsa sig fast i en kamp där vi ska uppföstra varandra. Vi bjussar varandra på vad den andra behöver.

Nicke: Jag är inte säker på att barn behöver sina fäder men jag är övertygad om att män behöver sina barn för att utvecklas till fullkomliga människor.

Tjia: Vad menar du med att barn inte behöver sina fäder? Det finns ju mängder av sociologisk och psykologisk forskning som belägger det?

Hälften av alla pappor, som stannade hemma någon tid med föräldrapenning, tjänade mellan 60 000 och 80 000 kronor/år, 25 % tjänade mer än 80 000 kronor.

Riksförsäkringsverket

Ca 40 % av fäderna, som utnyttjar föräldrapenningen, tar ut dagar under de första tre månaderna efter förlösningen. Många gånger därför att modern är sjukskriven.

Fäder i ledande befattningar, specialister m fl utnyttjar föräldrapenningen i störst utsträckning.

Huvudanledningarna till att föräldrarna inte delat barnledigheten uppges vara att mamman är hemmafru, pappans arbetsförhållanden och att mamman är mer intresserad och bättre lämpad för skötsel av hem och barn.

Sou 1978:39

Nicke: Jag tror att barn behöver mer än en vuxen som inte gör dem besvikna eller försvinner. Jag kan gott tänka mig att ett barn växer upp med sin mor och en annan kvinna, som modern har en bra relation till. Det barnet kan nog växa upp lika fullkomligt som det som växer upp med en man.

Lasse: Hur formas ungarna då? Ska dom gå och titta på karlar på Gröna Lund eller?

Gunnar: Jag tror att det går bra i nästan alla avseenden utom att barnen inte får någon bra bild av hur förhållanden ser ut och hur parbildning går till. Man behöver den här bilden hemifrån av en man och en kvinna. Annars vet man ju inte hur det ser ut.

Nicke: Men varför behöver man det?

Gunnar: Om vi ska ha man-kvinna förhållanden över-

om generaliseringen att barn till varje pris behöver sina fäder. Det säger jag med mina dåliga erfarenheter. Det är bättre att slippa en dålig far.

Gerry: Det tycker jag är hårt.

Nicke: Jag har nyligen haft ett förhållande där det fanns ett litet barn som har levt instängt tillsammans med sin mamma. Jag känner att jag betyder mer för det barnet som ytterligare en vuxen än som man.

Gerry: Där tror jag du missar massor. Jag tror att du har varit jätteviktig för den ungen som man. Du är rädd för att vara farsa med den bakgrund du har.

Lasse: En annan sida Nicke är ju din styrka. Du har haft en våldsam farsa men du har också fått någonting bra av honom. Den kraft och koncentration du har förmåga till, den kan jag känna mig avundsjuk på i min villrådigh-

Tjia: Samhällsutvecklingen har gjort det möjligt för oss kvinnor att välja om vi vill ha barn eller inte. Vi har rätt till fri abort. Många av oss är självförsörjande. Vi kan klara oss utan er. Känns det hotande?

Gunnar: Jag har en kompis som var tillsammans med en tjej i ett och ett halvt år. Då talade hon om för honom att hon väntade barn. Jaha, vad kul, sa han, ska vi flytta ihop då? Nej, jag vill inte se dig, sa hon. Totalnobbyn. Han kände sig bottenpolad. Han behövdes bara vid befruktningen.

Gerry: Det är en falsk kvinnomyt. Inga bekymmer med killar! Jag undrar vilka mansbilder de här ungarna får?

Lasse: För mig känns inte denna tjejernas "möjlighet" som något hot. Det är ändå så jobbigt att ha barn. Och om nu

foto Marie Nilsson

huvudtaget.

Lasse: Hur blir det annars för en liten kille som ska bli man?

Nicke: Säg så här då. Barn behöver en god fader som förebild precis på samma sätt som de behöver en god moder. Men jag håller inte med

het, med min svaga pappa.

Nicke: Ni ser mer bakom det här än jag gör. Jag kanske inte genomskådar alla identifikationsbehov.

Gerry: Jag har sett den närhet och värme du har till ungarna. Även känsliga ungar söker sig till dig.

tjejerna ska kunna ta till sig de manliga möjligheterna att göra karriär t ex, då behövs ju båda två för att lösa av varandra. Behovet av att vara två är stort. Det är jobbigt att vara förälder. Jag fattar inte hur de pallar att vara ensamstående med barn.

Gunnar: Om man väljer att skaffa barn ensam så är man antingen djupt besviken eller också har man inte förstått hur mycket arbete det innebär.

Lasse: Eller också är man beredd att ta det jobbet p g a att det är ännu jobbigare med relationer. Men visst är det en oroande utveckling att det blir mindre och mindre av relationer och mer och mer av självförverkligande. Det här är ju en större fråga. Det gäller hela den västerländska individualismen. Varför ska man leva ihop överhuvudtaget?

Gunnar: Det största problemet är inte de försvunna farsorna utan ensamföräldersituationen. Jag har en kompis som har levt ensam med en av sina grabbar i många år. Han fungerar som ensam mam-mor gör. De knyter in sig i ett totalförhållande. Det pallar ingen för. Det blir så tätt.

Lasse: Det är viktigt att släppa suget efter den totala närheten, den uppslukande. Där har farsorna en viktig roll. Att ta sig in till mamman och barnet och vrida relationen.

Gerry: Jag bor inte med mina ungar. Min f d hustru är omgift. Det är ett plus för ungarna att det finns en man till. Han och jag konkurrerar inte. Vi får lika mycket pussar och kramar båda två. Jag har min närhet till ungarna och den kan ingen ta ifrån mig. Det beror på att jag har ställt upp på och har en bra relation till mina ungar.

Lasse: Det viktiga är att pappa inte försvinner. Man ska kunna lita på att den som har åtagit sig någonting också finns kvar. Det är ett livstidskontrakt att skaffa barn.

Gerry: Och sedan ska du bli avsatt från tronen när ungarna blir sexton, sjutton år. Det ingår i priset. Det har de flesta fäder sluppit förut. De har sparkat lite boll, gått på hockey och så där. De har ald-

rig blivit avsatta från tronen för de har aldrig varit uppe på den. De smärtorna och besvikelserna har mödrarna ensamma tagit förut. Nu får vi fäder dela det med mödrarna.

Tjia: Bilden av en riktig man visar en stor, stark och klok karl som klarar av. Hur går det att förena med att vara en pappa som känner efter och tar hand om hem och barn?

Gerry: Jag tycker man får gåshud när man ser hur mansrollen ser ut idag. Och när man ser tjejernas förväntningar på männen. De hemliga, dolda förväntningarna på killen som hänger i lianen. Vad är det de vill ha? Det är Tarzan. Å andra sidan ska man ta mig fan också få vara Tarzan. Jag kan både ha hår på bröstet och ta hand om ungar. Men den dubbelheten är svår för tjejerna att ta.

Gunnar: Det är inte bara

den arbetsinsats som jag gjorde när jag jobbade heltid utan barn.

Lasse: Det är oerhört svårt att väcka opinion kring de här frågorna. En kille får inte snacka om att han kan må dåligt eller att han har känslor eller betyder något för familjen. Vi måste vara supermän, samhället kräver det. Tänk t ex att stå en iskall dag och svetsa på en båt. Det blåser precis rakt in i dockan. Det är klart att det krävs supermän som biter ihop för att klara det. Då gäller det att förneka all svaghet. Men förändringarna kommer, via diskussioner om arbetsmiljö och livskvalité. Det är ändå någonting på gång men det går oerhört långsamt.

Gerry: Det är ett hot mot manssamhället att en man kan förverkliga sig genom att stanna hemma. Det är svårt att se speciellt ljus på framtiden.

gentemot tjejerna det är svårt. Jag har inte tänkt i karriärtermer men ändå kan jag se att jag har ägnat en väldig massa tid åt arbete. Om jag nu tittar på den tid och ork jag har efter vaknätter och sådant så gör jag inte en femtedel av

den. Högervindarna blåser så att det blir korsdrag. De ekonomiska realiteterna försämras. Vi måste våga stå upp för att det är viktigt att vara med barnen. Det är väsentligt både för ungarna, killarna och för tjejerna. För alla. □

Utredningar på gång.....

Familjeforskningsgruppen vid Uppsala Universitets sociologiska institution jobbar med undersökningar som handlar om hur föräldrar, sammanboende eller ensamstående, gifta eller skilda klarar vårdnad och ekonomi och relationer i familj och samhälle. Jan Trost rapporterar:

... Om män och vård av barn

Under våren frågas män ut om vårdnadsbidrag och barn-tillsyn och familjesituation. Det är en komplettering av en kvinnoundersökning 1978. Man ställer samma frågor nu till männen som man ställde 1978 till kvinnor.

Männen får dessutom frågor om ledighet för sjukt barn o dyl. De får också svara på vad de tycker om, att män tar ledigt för vård av sjuka barn och vad de tror att andra män tycker.

... Om när daghemmet var stängt

Så frågar man föräldrar till barn på daghem hur de löste barntillsynen under en period 1980 när daghem var stängda beroende på strejk och lock-

out. Hur de klarat av att sköta sina arbeten under den tiden.

... Om män som flyttar

En undersökning som bearbetas nu handlar om officerare som tvingas flytta för att bli beförade. Resultatet av undersökningen är intressant också när det gäller andra män som tvingas flytta. Hur inverkar det på familjen, barntillsynen, kontakt med barn i skilsmässorfall m m. Hur många officerare (män) föredrar att inte låta sig befordras.

... Om skilsmässor i Europa

Gruppen gör också en undersökning i samarbete med flera länder i Europa, såväl öst som väst. Den handlar om skilsmässor och den närmaste tiden efter. Frågorna handlar om varför man skiljer sig, hur man klarar åren närmast efter. Om underhåll och vårdnad av barn. En viktig del gäller kontakterna mellan barnen och den som inte har vårdnaden om barnen. Undersökningen handlar också om kontakter med vänner grannar och bekanta etc. □

Inom Socialstyrelsens föräldrautbildningsprojekt arbetar Björn Hamrin, Agneta Nilsson och Claes Sörman med ett projekt kallat "Könsroller kring graviditet, förlossning och föräldraskap". De tar fram ett material som ska användas i den föräldrautbildning som just nu genomförs ute i landet. Agneta Nilsson rapporterar:

Vad kräver ett jämställt föräldraskap? Vilka fördelar har man sett? Vilka svårigheter uppstår? Vad betyder mannens tidiga kontakt med barnet för hans fortsatta relation till barnet? Hur kombinerar föräldrar yrkesliv och familjeliv? Vad kan ett jämställt föräldraskap få för konsekvenser på sikt – för kvinnan, mannen, barnet, paret och för samhällsutvecklingen?

Detta är några av de frågor vi kommer att beröra i ett kommande material, som dels vänder sig till dem som arbetar på mödra- och barnavårdscentraler, dels direkt till blivande och nyblivna föräldrar. Arbetet är knutet till h-nämnden och socialstyrel-

En bild ur serien "Fäder och söner" på en av APN:s fotoutställningar.

sens projekt kring föräldrautbildning. Vi har under ett års tid intervjuat blivande och nyblivna föräldrar, framförallt de män och kvinnor som delat på föräldraledigheten. Första materialet kommer att publiceras någon gång under våren 1982.

Brist på förebilder

Förebilder saknas hos många av oss föräldrar som idag vill förverkliga ett gemensamt ansvar för barn, hem och försörjning. Jämställdhet kan vara självklart hos oss i ord men inte alltid i handling, i den nära, konkreta vardagen.

De flesta kvinnor och män som idag får barn är uppfostrade av föräldrar som hade helt andra föräldraroller än de som förväntas idag.

Många nyblivna pappor har haft en dålig kontakt med andra män och kan därför ha svårt att hitta sin föräldraroll idag, en ny fadersroll som bygger på känslomässig närhet till barnet och en annan kontakt med kvinnan än tidigare.

Och även för kvinnan kan det vara svårt. Mödrars dominans över barnens uppfostran och en dålig kontakt med fadern, bäddar inte för en till-

litsfull hållning till mannen. Många kvinnor har berättat om svårigheten att ställa krav, att uttrycka egna behov samtidigt som det kan vara svårt att dela med sig av barnen till mannen.

Hinder och visioner

Idag finns ju större valmöjligheter än förr. Nya dörrar har öppnat sig även om arbetslivets hårdnande villkor och en ökad arbetslöshet bland framförallt unga kvinnor är ett starkt yttre hot mot detta. Arbetslivets villkor är ett hinder mot ett jämställt föräldraskap men också vår egen uppfostran, våra egna attityder, som gör det svårt för oss att se det nya, se våra möjligheter.

Vilka föräldraroller vill vi ha? Vilka mönster vill vi förmedla till våra barn? Det är bl a två stora frågeställningar som vi vet att män och kvinnor som väntar eller precis fått barn gärna vill prata om med andra föräldrar, kanske med sin barnmorska eller sköterska på barnavårdscentralen. Ett av syftena med vårt material är att stödja och underlätta sådana samtal med föräldrar. □

Mammor, pappa

*Kollektivt boende är ett gammalt kvinnorörelsekrav, som en av vägarna för att nå mänsklighetens frigörelse. Det har varit svårt att få gehör för dessa tankar. De bryter mot vår tids starka kärnfamiljstänkande och -byggande. Men det görs försök. **Marika Lagercrantz**, lever i arbets- och boendekollektivet Jordcirkus. Hur är det att ha barn i kollektiv?*

Pappa, ropar Moa, min och Chris ett och ett halvtåriga dotter, förtjust.

– Ja, svarar Chris, Juan, Peter, Buffalo och Anders. De sitter i köket och förbereder kvällens arbete tillsammans med mammorna Ingmari, Nina, Vivi och mig.

papor, barn

– Kom, kom, säger Moa. Hon vill dansa. Filippa, två år, har lyckats med konststycket att sätta på radion. Oyana, ett år, ligger vid Ninas bröst och äter.

Vi är samlade hela familjen idag i en av våra två lägenheter i en förort till Stock-

holm. Det är bara vårt äldsta barn som fattas. Jonathan, en pojke på fem år som för det mesta bor hos sin mamma. Han är Juans son från ett tidigare äktenskap.

– Jag ska skriva en artikel om hur det är att vara förälder i ett kollektiv, säger jag när vi dansat färdigt.

– Det är fantastiskt! säger Ingmari.

– Det finns andra sidor. Jag har faktiskt svårt att få kontakt med Moa. Hon har så många att välja på när hon inte är med La Mama, muttrar Chris. På semestern när vi var ensamma tydde hon sig mycket mer till mig.

– Du får väl anstränga dig lite mer, ropar Nina.

– Vad menar du, skriker Chris tillbaka och diskussionen är i full gång.

Moa drar i mig och vi går in i vardagsrummet och bäddar åt en liten skär teddygris under gungstolen.

– Ibland undrar jag om vi pappor behövs överhuvudtaget, hör jag någon säga, speciellt under det första året.

– För mig, för mamman är du livsviktig. Ditt stöd, din värme. Att du tillåter mig att sjunka in och få uppleva att vara moder... Resten drunknar i allmänt surr inifrån köket.

Mjölkvärlden

Jag drar in Juan i ett rum för mig själv på kvällen för att prata om det här. Jag vill höra om skillnaderna mellan hur det är att få barn i ett kollektiv

och i en kärnfamilj. Han är ju den enda av oss som har upplevt bägge situationerna. Men han berättar istället hur han själv inte förstod att vara öppen för den förändring det innebär första gången och hur han nu tillåter sig att uppleva det andra barnet sensuellt och känslomässigt.

– Jag levde i "mjölkvärlden" de första månaderna av Oyanas liv. Med mitt första barn tog jag det som ett nederlag när han skrek i mina armar och jag inte kunde trösta honom och jag gav upp. Nu försöker jag igen och igen. Jag har inte så bråttom nu. Jag har gett mig själv och Nina tid att långsamt uppleva den här perioden, säger Juan.

Juans och Ninas barn var det tredje barnet som föddes in i kollektivet. Drygt ett år tidigare kom Filippa och sex månader senare Moa.

Arbetskollektiv

Vi är ett arbets- och boendekollektiv. Vårt arbete är teater och består till stor del av turnéer i Sverige, Norge, Danmark och Västtyskland. Våra barn följer med oss på alla turnéer. De är med när vi spelar på gator och torg. Våra liv har drastiskt förändrats. Inga snabba spelningar, en kväll på ett ställe, utan välorganiserade turnéer. Vi stannar alltid minst en vecka på varje plats. Det känns kulturpolitiskt mycket bättre, men kommer från en nödvändighet sedan barnen kom in i våra liv.

Vi turas om att vara med

foto Richard Dennery/Asfalt

barnen under arbetet. I varje föreställning är det två som inte deltar. Just nu är det Vivi och Anders. Ingen av dom är egentligen varken mamma eller pappa men de har levt med barnen sedan de föddes. Vivi och Chris stod bredvid min säng när Moa föddes. Vi satt alla i väntrummet på sjukhuset när Filipa kom. Jag och Juan andades med Nina de sista timmarna på Södersjukhuset med de andra sittande utanför dörren.

Att få barn i kollektiv

För mig har det varit fantastiskt att få vara gravid, föda, amma och ha barn i ett kollektiv. När Moa var liten och hade öroninflammation var det många händer som tog henne när mina armar inte or-

kade längre. Men framförallt att få uppleva två andra mödrar och fäder på så nära håll med sina döttrar. Att inte bara träffa dem vid sandlådan eller i bussen, utan på nätterna, vid frukosten, i badet. Jag har fått uppleva opolerade förhållanden, inte bara till mitt eget barn utan till två andra små flickor.

Vi har undrat mycket hur det är att få en liten pojke, en liten snopp, in i familjen och vi längtar. Kanske nästa mage gömmer en liten Pelle eller Tor. Vi har undrat om mamma- och papparollen skulle förändras. Jag är övertygad om att helt andra förhållanden byggs upp. Men än så länge har vi tre flickor, magiskt nog.

I början kämpade jag mot en inställning, säkert mest i mig själv, att vara mor på ett

speciellt, fastlagt sätt. Jag var tvungen att stänga in mig med Moa för att kunna uppleva det unika i vårt förhållanden. Nu behöver jag inte längre stänga in mig för att kunna vara mig själv med min lilla dotter.

Det ringer en vän till oss och frågar med orolig och rädd röst, som om det vore helt apropå, om våra barn alltid sover på nätterna. Vi lugnar henne och berättar om våra kriser nattetid.

Mamma och pappa

Tre olika mödrar, tre olika fäder har vi upplevt samt Vivi, Buffalo, Anders och Richard. Moa ser fem olika män varje dag som var och en behandlar henne på sitt sätt. Chris, hennes biologiska far och min man, är kanske den som i bör-

Nyhet!

Prenumerera

på Vår Skola - BarnKultur!

Vår Skola BarnKultur

vänder sig till alla er som jobbar och är tillsammans med barn: förskollärare, lärare, dagmamman, barnbibliotekarier och det som många av oss är, föräldrar.

Vi vill göra Vår Skola BarnKultur till en öppen tidskrift och hoppas att ni hör av er med brev, artiklar, bilder, dikter och sagor!!!

Den nya redaktionen

för Vår Skola BarnKultur finns i Värmland och består av:

Björn Söderback, dramapedagog och författare
Yvonne Rock, dramapedagog och barnboksrecensent
Ulrika Wentzel, frilansjournalist och barnboksrecensent

Prenumerera

på Vår Skola BarnKultur 1981! Fyll i talongen intill, eller sätt in 88:- på Pg 19 61 63 -0.

Vi kommer att i 6 nr/år rapportera, granska och debattera vad som händer på barnkulturfronten. Varje nummer kommer att innehålla

- debattartiklar om exempelvis boken i förskolan, fantasins betydelse och funktion, barn och bild, -TV, -film och musik.
- reportage från ett eller flera projekt i förskolan, utställningar, barnteater, forskningsprojekt kring barn - kort sagt rapportera från barns verklighet ur kulturell synvinkel.
- en drama-lek-avdelning där vi förmedlar praktiska tips och ideer användbara i arbetet med barn (lekar, dramatiseringar, ramsor, litteraturtips m m)
- presentationer av barnboks-författare och illustratörer.
- utblickar över vad som händer i våra nordiska grannländer.
- en saga varje gång - både gamla och nyskrivna, recensioner av nyutkommen barnlitteratur.

Jag vill prenumerera på Vår Skola BARNKULTUR

☐ f 1981, 6 nr för 88:- ☐ f hösten 1981, 3 nr för 44:-

Namn:

Adress:

Sändes till Vår Skola Förlag AB, Grev Magnig, 11, 114 55 STHLM

jan haft svårast med sin papparoll. Han är van att hela tiden vara aktiv, producerande, utåt och förlorar lätt tålamodet när han känner att han hindras av blöjbyten, nattvak och en kärlekstörstande fru och dotter. Jag har ibland känt en spirande bitterhet i mig, men vi har pratat om det. Inte bara Chris och jag, utan hela kollektivet, och vi har fått stöd genom våra kriser. En dag sa någon till mig att jag hade tagit över det hela så bra att Chris inte fick en chans att vara med Moa. Kanske . . .

Vi vet inga säkra svar på alla frågor om föräldrar och barn, men en sak är jag övertygad om; att som barn få ta del i en större gemenskap, att ha fler än en kvinnlig, fler än en manlig förebild, det är viktigt. □

KVINNAN I SAMHÄLLET – FÖRR OCH NU

är en av linjerna på Skinnskattebergs folkhögskola vinterkursen 1981/82.

Vi vänder oss till dig

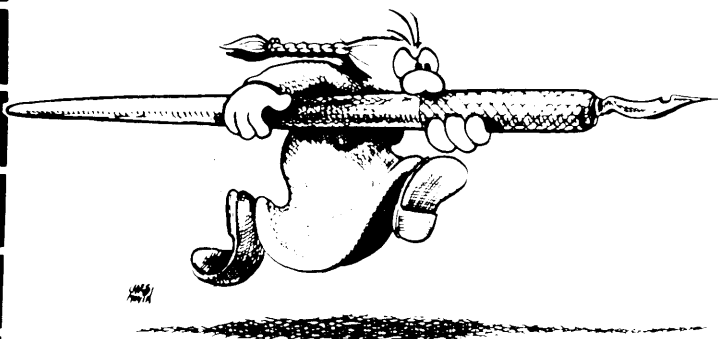
som vill komma igång med kvinnostudier, som tillsammans med andra kvinnor vill använda din kvinnoerfarenhet på olika områden i studier, i debatt, i utåtriktad verksamhet.

Du läser 14 veckotimmar i kvinnoprojekt och minst lika många i allmänna ämnen tillsammans med övriga elever.

Den här kursen ger grundskolekompetens eller högskolebehörighet.

Skinnskattebergs folkhögskola,

779 00 Skinnskatteberg
Tel. 0222/104 98 el. 104 21

Arbetaren

liten men naggande god

Veckotidningen Arbetaren är en liten tidning. Vi har ont om pengar. Men vi har idéer. Vi lyfter fram alternativen, motbilderna, de nya idéerna.

Alternativrörelsen. Självförvaltning. Kvinnokamp. Energi. Kärnkraft. Miljö. Facklig kamp. Det är ämnen vi bevakar med extra spetsade öron och pennor.

Men vi har också laddat upp med undersökande reportage, spännande temanummer och förstas kultur, debatt, satir, lyrik, noveller m m.

PRENUMERERA

Ja, jag vill prenumerera på Arbetaren tills vidare. Jag vill ha inbetalningskort varje

☐ helår
225 kr

☐ halvår
120 kr

☐ kvartal
65 kr

Namn

Adress

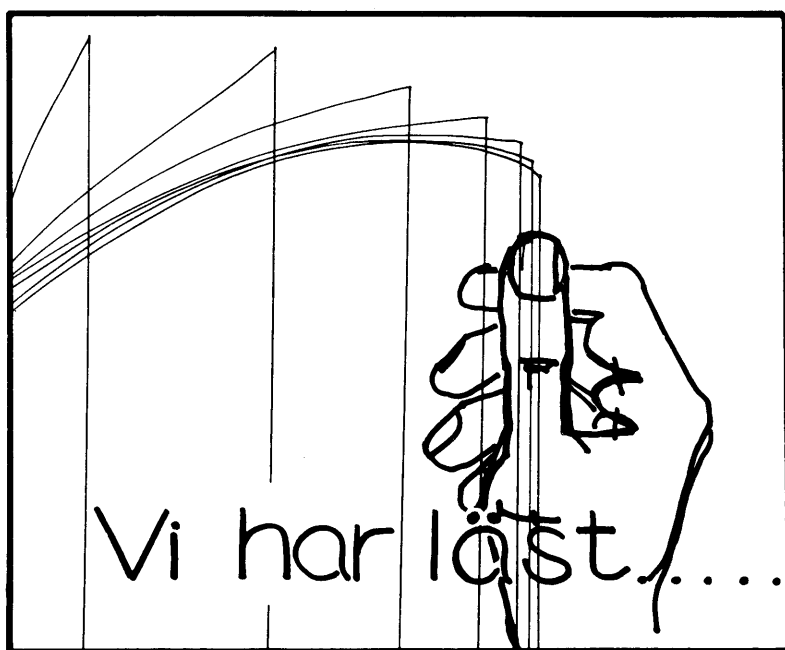
Postadress

Vi människor

Frankeras ej
Arbetaren
betalar
portot

ARBETAREN

**Svarsförsändelse
Kontonummer 8427
104 32 STOCKHOLM**

Iundantagsfall kan statliga utredningar vara intressanta att läsa. Ett sådant undantag är prostitutionsutredningens 800-sidiga rapport "**Prostitutionen i Sverige**" (Ds S 1980:9), som till stora delar är lärorik och spännande och ganska lättläst.

Rapporten redogör för prostitutionens historia, former, orsaker, omfattning och följder. De ekonomiska intressena och brottsligheten kring prostitutionen beskrivs, och slutligen presenteras en rad förslag till åtgärder mot prostitutionen. Till skillnad från många andra statliga utredningar lyckas den här sätta in sitt tema i ett större sammanhang. En av utredningens huvudteser är att prostitutionen bara är toppen på ett isberg, d v s den yttersta följden av de rådande ekonomiska intressena och könsrollsmönstren.

Ändå är inte prostitutionen någon udda företeelse: en av 50 kvinnor födda på 50-talet

har någon gång prostituerat sig, och var femte man född på 20-, 30- och 40-talen har haft kontakt med prostituerade.

Det kapitalistiska produktionssystemet förvandlar med obönhörlig logik allt fler av människans behov till varor som kan köpas och säljas. Även vardagliga könsrelationer präglas av köpsläende och beräkning. En amerikansk undersökning som citeras i rapporten visar skrämmande tydligt att redan på 30-talet liknade ungdomens relationer mest ett erotiskt krig. I längden drabbas vi alla av den kärlekslöshet som förvränger djupa mänskliga behov av ömhet, tillit och sensualitet.

I ett långt och något pratigt kapitel med rubriken "Samhälle, könsroller och sexualitet" ger Rita Liljeström en mycket intressant beskrivning av hur starkt samhällsförhållandena präglar sexualitetens uttryck.

De åtgärder som utredningen föreslår mot prostitutionen är kloka och välvilliga, och håller sig inom ramen för det rådande systemet. T ex att arbeta med uppsökande verksamhet bland prostituerade och hjälpa dem till annan försörjning; att genom ändrad lagstiftning och ökade polisåtgärder motarbeta profitörerna; att påverka ungdomar och värnpliktiga genom upplysning och utbildning.

Vad vi i den radikala kvinnorörelsen – liksom en del av rapportförfattarna – vet, är att vi måste gå längre: För att komma till rätta med prostitution, kvinnovåld och andra förtryckande könsmonster måste vi skaffa oss ett nytt produktionssystem och krossa patriarkatets makt.

En av dem som insåg detta mycket tidigt var Elise Ottesen-Jensen. Ett urval av hennes artiklar i *Arbetaren* och *Brand* på 20-talet har sammanställts av **Ingrid Primander** i "**Arbetarrörelsen – männens eller mänsklighetens rörelse?**" (Federativ).

Hos "Ottar" hänger prostitution, sexmoral, barnbegränsning och könsroller ihop med kvinnans fackliga organisering, fredsfrågan och socialismen.

Hon skriver direkt till arbetarkvinnorna: förklarar, övertalar, kritiserar, tröstar. Hennes språk är enkelt och konkret, lite salvelsefullt för vår tids smak. Och de teman hon tar upp är förvånansvärt aktuella: kampen mot arbetslösheten, kvinnans fackliga och politiska organisering, socialistisk barnuppfostran, abort, prostitution och sexualmoral.

Men med tanke på att det är samma ekonomiska system och samma patriarkat som härskar så är det egentligen inte alls förvånande.

**Inger Johansson
Lotta Schüllerqvist**

"Jag drömmer om den dag då alla barn som föds är välkomna. Alla män och kvinnor jämlika. Och sexualiteten ett uttryck för innerlighet, njutning och ömhet."

Orden är Elise Ottesen-Jensens, känd som "Ottar", RFSU:s grundare.

Med dessa ord inleds pro-

gramförklaringen till **RFSU:s och Bokförlaget Prismas** nya boktidning, som så träffande döpts till **Ottar**. De har valt att starta utgivningen med ett temanummer om fria, sexuella fantasier.

Jag bläddrar i Ottar, jag läser den, tittar på bilderna, bläddrar igen, läser igen. Och jag känner en märklig tomhet.

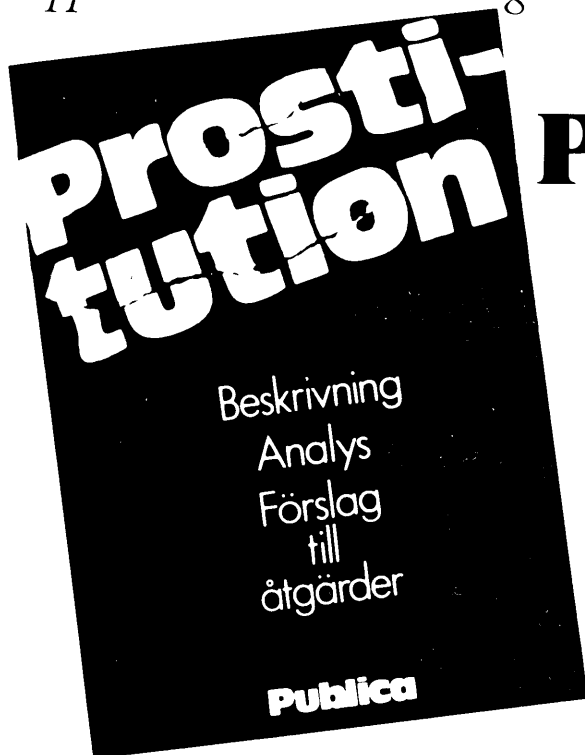
I en rad intervjuer redogör kvinnor och män för sina fantasier. Lite förenklat handlar kvinnornas fantasier om förnedring och underkastelse och männens om våldsamma erövringar. Maria-Pia Böethius och Erik Centerwall har gjort de flesta intervjuerna. De skriver också egna kapitel där de sätter in fantasierna i ett större sammanhang.

Underkastelsefantasierna

är säkert som Maria-Pia Böethius skriver "det undermedvetnas gerillakamp mot förtryck." Men en gerillakamp måste märkas, också för förtryckaren. Har förtrycket nått ända in i sängkammaren så är det desto viktigare.

Erik Centerwall skriver "Kvinnor klagar över att de blir behandlade som sexobjekt enbart som könsvarer. Män borde klaga på att de aldrig blir det." Varför? Om han bara för en kort stund fick uppleva vad det innebär att bli behandlad som sexobjekt, som en köttklump med former och hål i, tror jag aldrig han skulle uttala sig så. Vi vill väl alla bli också sexuellt bekräftade. Men att för en sekund tro att du blir det när

Uppmärksam utredning - nu i intressant bok

Prostitution

Utg. av prostitutionsutredningens sakkunniga och sekreterare.

Om nutida svensk prostitution, även sedd i ett historiskt perspektiv. En inträngande studie av förhållandet könsroller - sexualitet - samhälle. Utvärderar lagstiftningen för den offentliga pornografiska föreställningen. Kartlägger verksamheten vid sexklubbar. Ger förslag till lämpliga åtgärder när det gäller prostitutionen och sexklubbarna.

I bokhandeln!

LiberFörlag

du betraktas som objekt, det är naivt.

Tidningen innehåller många bilder. De finns som ett stöd för läsandet, för fanstiserandet. Av fyrtioen bilder är bara en gjord av en kvinna. Varför? Det saknas inte bra sexuella bilder gjorda av kvinnor. I Vi mänskors nr 2/79 om sexualitet, finns bilder av bl a Channa Bankier, Karin Hartvig, Gittan Jönsson och Ulla Larsson.

Och varför inte bilder från det liv vi alla, jag, du, de intervjuade lever i. Bilder från vårt slitsamma, exploaterade och kärleksfulla liv som kunde minna om den verklighet dessa sexuella fantasier frodas i.

I förordet skriver Ottars redaktör, Titti Hasselrot "Att känna igen sina egna fantasier i andras kan vara avdramatiserande, skuldavlastande. - Att sätta ord på egna sexuella fantasier är en källa till självinsikt. - Dina fantasier är sällan liktydiga med dina verkliga önskedrömmar."

Men vad ska vi använda självinsikten till? Vilka är de verkliga önskedrömmarna? Hur ska vi förverkliga dem? Vad jag saknar i Ottar är omsorgen, de breda samhällsperspektiven, handlingsvägarna. Visst måste vi ner i grumset och blottlägga det, och det gör Ottar, men sedan måste vi vidare. Elise "Ottar" Ottesen-Jensens ord förpliktigar. Jag hoppas tidningen Ottars framtida utgivning blir ett bättre stöd för att förverkliga dem.

Tjia Torpe

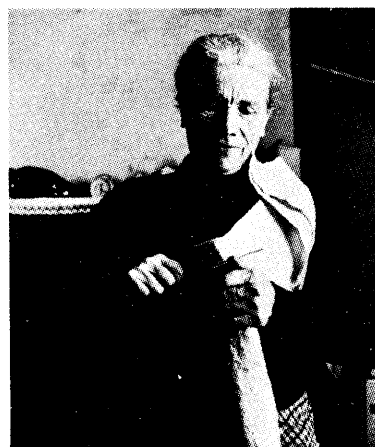
Är kvinnoperspektiven synliga, frågar man i inledning till ett temanummer om och med kvinnliga fotografer i Norden.

Det är den nya tidskriften **Fotografiskt Album**, som i sitt fjärde nummer gör en inventering bland verksamma kvinnliga fotografer i Sverige, Norge, Danmark och Finland. 14 fotografer framträder med bilder och synpunkter. Bilder som spänner över vida fält - från de rakaste dokumentärbilder till de mest poetiska abstraktioner.

Men det är ingen unison kvinnokör med ett gemensamt bildspråk som hörs i numret, men trots det tycker redaktionen att det bland fotograferna finns spår av den ökade kvinnomedvetenhet som präglat slutet på 60-talet och hela 70-talet.

I numret som är på 44 sidor, ingår också en historisk översikt från 1840-talet fram till idag, som visar att kvinnor alltid har fotograferat. Ett av de få yrken som kvinnor kunde ägna sig åt i slutet av 1800-talet var porträttfotografens. Många var verksamma, och långt in på 1900-talet fanns nästan lika många kvinnliga fotografer som manliga.

I en rapport från Oslo skriver Ann-Christine Eek att trots en explosiv utveckling av norsk fotografi de senaste fem åren är de kvinnliga fotograferna rätt osynliga. Vad det

beror på har hon frågat några fotografer som på olika sätt är knutna till utbildning och arbetsmarknad.

Kerstin Bernhard, svensk fotograf och aktiv sedan 30-talet, berättar i en intervju bl a att "skulle hon haft familj och varit tvungen att köpa pjäxor åt små barn skulle hon aldrig kunnat ta sina brödbilder". Kerstin har fotograferat bröd i många olika länder, bl a i Frankrike och Grekland, och på det sättet fångat inte minst kvinnors liv och verklighet.

Tidskriften finns i vissa Pressbyråkiosker, men kan vara lite svår att få tag i.

Vill man vara säker på att få tag i ett nummer pris 20 kronor kan man beställa det ifrån:

Fyra Förläggare AB
Box 1186
251 11 Helsingborg

JAKOBSBERGS FOLKHÖGSKOLA

Box 161 · 175 23 Järfälla

Grundkurs · Högre kurs Fredsprojekt · Miljöprojekt
Kvinnoprojekt · Fackligt projekt Kurs i vietnamesiska språket

0758-304 44

MARXISTISKT
FOLKUNIVERSITET

28 — 31 maj
Stockholm

Med bl a tre föreläsningsserier om: . . .

MARXISM OCH FEMINISM
FEMINISTISK ESTETIK
KÄRLEK OCH SEXUALITET
. . . och mycket annat.

Beställ program: 08/51 70 04

CENTRUM FÖR MARXISTISKA
SAMHÄLLSSTUDIER

**Sjuhäradsbygdens
Tryckeri AB**

Sparregatan 10
Box 495
501 08 Borås
Tel: 033/10 20 85

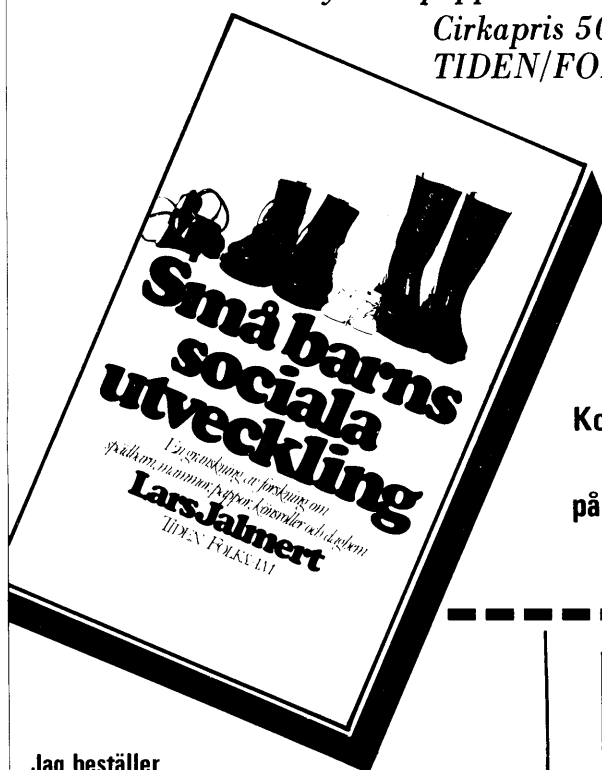
Stockholmskontor
Kammakargatan 66
111 24 Stockholm
Telefon 08/20 14 19

*Ett modernt
civiltryckeri med
fotosättning, offset,
bokbinderi och distribution.*

PAPPA, MAMMA, DAGHEM...

LARS JALMERT granskar forskning om spädbarn, mammor, pappor, könsroller och daghem. Öppnar en diskussion om små barns samspel med varandra. Analyserar papparollen.

*Cirka pris 50 kr.
TIDEN/FOLKSAM*

Kostar endast
35:-
på Folksams
kontor!

Jag beställer
.... ex Små barns sociala utveckling.

.....
Namn

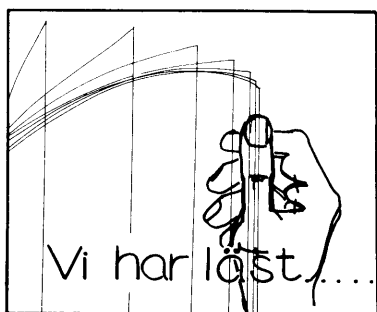
.....
Gatuadress

.....
Postnr/Ortsnamn

Frankeras ej
Folksam
betalar
portot.

FOLKSAM

Svarsförsändelse
Kontonummer 23 14
104 60 STOCKHOLM

Den 18 mars 1981 nås över 100 000 tidningsläsare av dessa tidningsrubriker:

Nya rön i Kanada om att fenoxisyrans 2,4-D innehåller föroreningar av det farliga giftet dioxin. 2,4-D är dominerande inom det svenska skogsbruket. Den används också i jordbruket. Naturvårdsverket har beslutat snabbundersöka medlet.

Om dessa 100 000 svenska tidningsläsare också läste **Boris Erssons bok Giftkriget** (LT:s förlag) skulle de kunna sätta in dagens tidningsuppgift i ett sammanhang, inte bara ett politiskt/ekonomiskt/sakligt utan också ett känslomässigt/mänskligt.

Sommaren 1929 uppmuntaras tusentals fattiga människor att av Domänverket, statens eget skogsbolag, arrendera norrländska små torp. De hamnar snabbt i skuld till bolaget och blir mer eller mindre livegna och i och med det en stadigvarande billig arbetskraft.

Det är de här skogsarbetarna som får bli redskap för skogspolitikerna i den brutala framfart som nu följer.

Det är de här skogsarbetarna som med hjälp av stora processorer tvingas förvandla flera kvadratmil per år av fin skog till enorma risiga kalhyggen.

Det är de som får ta konflikter på markplanet med samerna vars urgamla näringsgren, rennäringen, nu håller på att raseras. Det tar år innan renlaven som föder renarna återkommer ute på

kalhyggena.

Det är arbetarna som får ta allt större arbetslöshet när jobben "rationaliseras" bort och det är de som drabbas av cancer som följer giftbesprutningarna över skogen i spåren.

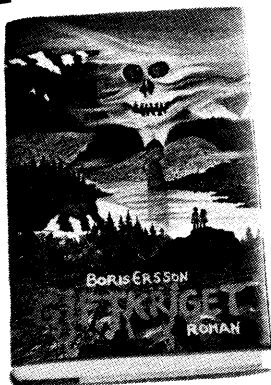
Är det här då en nödvändig utveckling som vi tigande måste acceptera, en självklar följd av vår tillväxt-filosofi? Är experter och direktörer också martyrer för en stor sak, plågas de också av följderna, visar de varm mänsklig medkänsla med dem som drabbas, med samerna, med skogsarbetarna och deras familjer, med alla de människor som är beroende av skog – och även jord för den delen,

för där används ju gifterna i långt större utsträckning?

Ersson visar med utomordentlig detaljrikedom vilket cyniskt och människoföraktande spel som förs på de högre nivåerna, hur fakta döljs, hur sammanhang förtigs. Hur de män, som inom Arbetarskyddsstyrelsen, Socialstyrelsen och Naturvårdsverket är satta att övervaka och kontrollera skogsbolagsmiljö, läkemedelsindustri och fenoxisyreanvändning, lockas över till anställning i just den industri de nyss kritiskt granskat.

Boris Erssons bok Giftkriget är en upprörd rapport om gift, inte bara det cancerframkallande som sprids över skog och jord utan också om

NYHET! Boris Ersson Giftkriget

Skogsarbetaren Allan Larsson, 43 år, som har arbetat med skogsbesprutningar under senare år, drabbas av cancer. Boris Erssons debutroman är en intensiv realistisk berättelse från en glesbygdskommun i norra Sverige, en svidande vidräkning med skogsbolagens sätt att förvalta våra naturtillgångar.

Ca-pris inkl. moms 115:–

Boken finns i bokhandeln. Du kan också beställa den från din bokhandel eller från LT:s förlag, Box 3035, 151 03 Södertälje.

Använd kupongen.

 LT:s förlag

Namn _____

Adress _____

Postnr och postadress _____

Härmed beställes

36-01735-3 _____ ex Giftkriget, 115:–.

Angivet pris är ca-pris inkl. moms.

Porto och postförskottsavgift tillkommer.

det gift som förlamar moral och rättskänsla hos maktens och befogenhetens män.

Den rörelse, med kvinnorörelsen och miljörörelsen som starka ankarfästen, som nu samordnas över hela Norden för ett alternativt samhälle kommer inte att nöja sig med skenmanövrar i stil med Naturvårdsverkets "snabbundersökningar" för att anknyta till denna marsdags tidningsrubriker. Vad våra statliga verk borde ta upp till vetenskaplig granskning är den rättsröta som Boris Erssons bok så tydligt dokumenterar, den rättsröta som är vår sjuka ekonomis ständiga följeslagare, dess giftiga skugga.

Ulla Torpe

Farmor – mormor

Passar du ditt barnbarn ibland?

Vill ni ha sällskap? Vi gillar Skansen, Djurgården, Söders parker. Bor i Maria. Tel. kvällar 44 14 80.

Farmor till snart 2-årig flicka.

SKV SÖKER FÖRBUNDSSEKRETERARE

Från 15 augusti behöver vi en förbundssekreterare på halvtid.

Är du organisatoriskt kunnig och har kunskaper i maskinskrivning, bokföring m m? Stödjer du SKVs målsättning och handlingsprogram (se bilagan)? Då är du kanske den vi söker som ny medarbetare?

Hör av dig senast den 20 juni till vår förbundsordförande Aase Bang tel. 054/720 30 eller 0552/120 90 eller skicka dina ansökningshandlingar till vår förbundsexpedition.

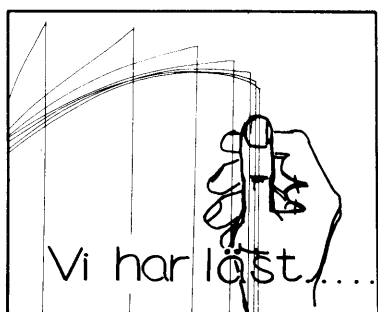
**SKV, Box 3120,
103 62 Stockholm
tel. 08/11 49 61**

ARBETARTIDNINGEN Ny Dag

EN TIDNING SOM BEHÖVS

Prenumera på Arbetartidningen Ny Dag — VPKs tidning. Utkommer onsdagar och fredagar. Prenumerationspriser: helår 190, halvår 105, kvartal 65. Ring 08/52 00 95 eller skriv till Ny Dag, Prenumeration, Box 361, 101 24 Stockholm så kommer tidningen i brevlådan.

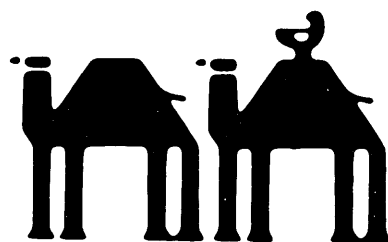

Två stiliserade dromedarer, eller möjligen kameler med packning, och en bakvänd pippi symboliserar det nystartade förlaget **Hammarström & Åberg**. Vart det bär hän med kameldjur och förlag står skrivit i stjärnorna. Att starta bokförlag i Sverige, skapa sig en egen profil och samtidigt satsa på en ambitiös utgivning är som bekant både riskfyllt och arbetsamt. Det räcker inte med att sikta mot stjärnorna och falla mot trädtopparna. Ett hårt ekonomiskt klimat som i praktiken redan medfört hårda prutningar

inom kultursektorn ökar risken för kraschlandningar och kommersiella utvecklingar.

Det blir spännande att se vilken stig de två "dödsryttarna" bakom det nystartade förlaget, Stina Hammarström och Gösta Åberg väljer att följa. Och i vilken mån de förmår att hålla den upptrampad.

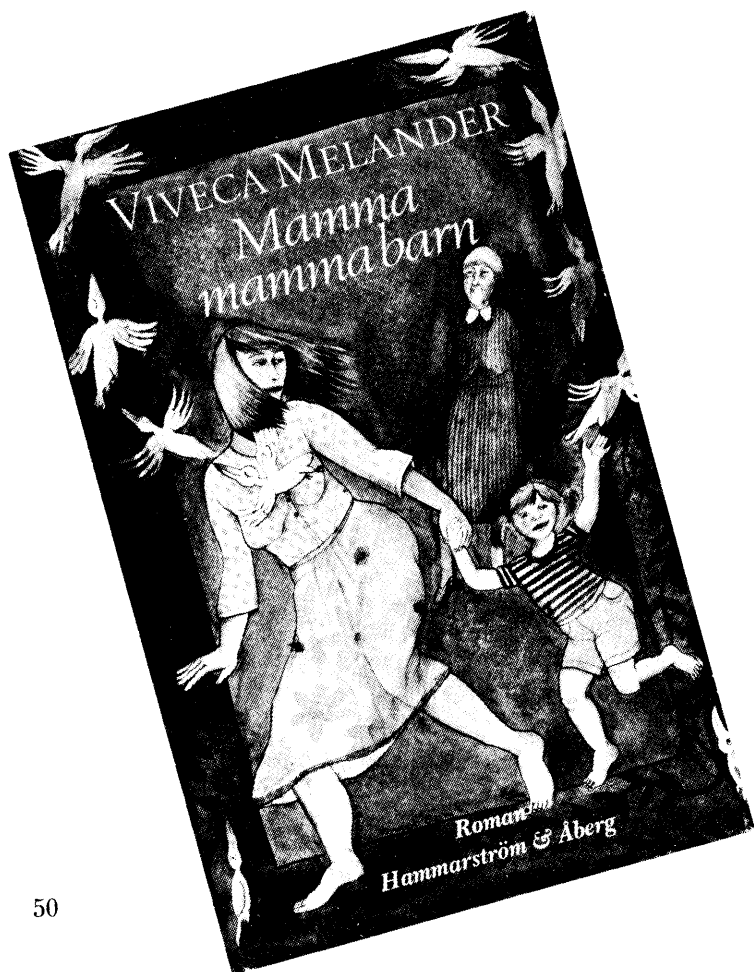
Hittills har jag fått fyra böcker i min hand, nämligen Tove Burups "Resande i kropp och kön", Bente Clods "Närkamper", Viveca Melanders "Mamma mamma barn" och Enkel Melbergs "Nyckelpiga flyg".

I "Vi människor" nr 1/81, skriver Louise Waldén om "Kvinnokultur-skruvstäd eller hävstång?" Hon drar fram tre viktiga faktorer, för att vi ska kunna se bristerna i kvinnokulturen och den deformation som kvinnor, liksom varje förtryckt grupp utsätts för, måste analysen av kvinnoförtrycket och analysen av kvinnokulturen förenas. Vi måste skilja på manskulturen och manskraften, så att vi inte drar en falsk skiljelinje mellan ond manskultur och god kvinnokultur och vi måste hålla klassanalysen levande. Kvinnokulturen liksom kvinnoförtrycket skär genom klassgränserna, men klassgränserna spelar en avgörande roll.

För mig är danskan **Tove Burups "Resande i kropp och kön"**, (översatt av Maria Ekman) en svidande, nattsvart illustration av Louise Waldéns teser. De korta berättelserna skär genom mörk och ben. Lyckosökandet, klasslösheten, mäns och kvinnors fångenskap i sina roller. Tove Burups prosa skälver och rister. Det gör ont, ändå finns det, mitt i all avkläddhet och resignation, någonting att ta avstamp mot. Något att hoppas på. Kanske är det just strävan efter ärlighet, skningslösheten.

Bente Clods "Närkamper" (Översatt av Tora Palm och Siv Arb) består av fragment, en slags dagboksanteckningar på prosa och i diktform. Hon är intensiv, mer ordrik än Burup. Hon utgår från jaget och söker sig fram på olika vägar.

Hennes skepsis mot såväl mansmakt som manskultur är djup. Hon har också tagit konsekvenserna av sina erfarenheter och mer eller mindre valt bort männen, som grupp och som enskilda individer, ur sitt liv. Trots att hon skriver mycket om känslor, om sig själv är hon ganska strikt och opersonlig. Läsaren inbjuds att följa och delta i intellektuella resonemang. Det som känns oarbetat gör det inte på grund av sin skrovlighet, utan därför att det brer ut sig.

Viveca Melanders bok "Mamma mamma barn" handlar mycket litet om fadersgestalter, men desto mer om mammor, mormödrar och flickebarn. Hon skriver kämpaglatt och frejdigt, glädjen över de nyvunna insikterna smittar av sig, sprider sig som ringar på vattnet.

Enel Mellberg, med sin "Nyckelpiga, flyg" är, som vanligt frestas jag tillägga, den som vållat mig mest huvudbry. Hon kan skriva, hon har material ändå vill det sig inte.

Kanske beror det på att hon har alltför bråttom, är alltför ivrig att avbörd sig sitt material. I "Nyckelpiga flyg" staplas fakta på fakta, erfarenhet på erfarenhet, insiktsfulla och ömsinta skildringar, drunknar i massiva ordmassor. Det brutala, uppgörelserna, kvävs av alla snirklande sidospår. Samtidigt tror jag att det vore orätt att mot Melberg att sänka förväntningarna, kraven. Ansatserna finns ju, avsatserna likaså.

Kersti Jalava

HANS-JØRGEN NIELSEN FOTBOLLS ÄNGELN

Fotbollsängeln är en roman om mäns sätt att vara, om deras förhållande till kvinnor under pressen av den nya kvinnofrigörelsen, om konfrontationerna mellan personligt liv och politiskt engagemang i den generation som var ung år 1968.

"Den centrala generationsromanen i dansk 70-talslitteratur."

Helge Rønning i Dagbladet

Ca 75:-

HAMMARSTRÖM & ÅBERG

TREDJE KVINNOKURSEN

PÅ MALUNG

Våren 1982 startar den tredje 15-veckorskursen på Malungs folkhögskola. Vi jobbar kring temat FRED och NEDRUSTNING. Skaffa prospekt!

Malungs folkhögskola,
Box 184, 782 00 Malung,
tel. 0280/100 32.

FILM &TV

Utges av FilmCentrum

1981:

• Vi skriver den svenska dokumentärfilmens historia — Unik artikelserie!

• Lär dej filma själv! — praktisk handledning i Film&TV

Kontinuerlig bevakning av: • TV och video • barn och massmedia • kvinnofilm

Vi presenterar: • ny svensk och internationell dokumentärfilm • aktuell mediadebatt

...och mycket annat

PRENUMERERA FÖR 1981!

4 nr för 50:- Postgiro: 20 63 19-6

Tidskrift för fri film och massmediekritik

KVINNOPROJEKTET

För femte året vid

JAKOBSBERGS FOLKHÖGSKOLA

Med kvinnor — om kvinnor — för kvinnor

Kvinnans situation här hemma och ute i världen — förr och i våra dagar.

Heltidsstudier, som kombinerade med vissa ämnen kan ge behörighet för vidare studier t ex vid högskola.

Jakobsbergs folkhögskola

Box 161

17523 JÄRFÄLLA

Tel. 0758/304 44

